

**Landelijk
NETwerk voor STudies aan nestKASTbroeders**

NESTKAST wordt gevormd door de volgende personen / organisaties

Leo Ballering

Vogelwacht Uden e.o.
www.vogelwachtuden.nl

Ronald Beskers

VWG het Gooi en omstreken
www.vwggooi.nl

Henri Bouwmeester

VWG NIVON Goor en NIOO
www.nivongoor.nl

Henk van der Jeugd

Ringcentrale / Vogeltrekstation
www.vogeltrekstation.nl

Chris van Turnhout,
Jeroen Nienhuis & Frank Majoor

SOVON Vogelonderzoek Nederland
www.sovon.nl

Louis Vernooij & Marcel Visser

Nederlands Instituut voor Ecologie
(NIOO - KNAW)
www.nioo.knaw.nl

Deze publicatie is mogelijk gemaakt door een financiële bijdrage van VWG Het Gooi en Omstreken

Foto voorzijde: Spreeuw voor nestkast (Jan van der Geld)

Inhoudsopgave

1. Samenvatting	3
2. Inleiding	5
3. Materiaal en methoden	7
3.1 Begripsbepaling	7
4. Resultaten broedseizoen 2014	9
4.1. Aantal kasten en bezettingsgraad	9
4.2. Soortenrijkdom	9
4.3. Koolmees	12
4.4. Pimpelmees	13
4.5. Bonte vliegenvanger	14
4.6. Boomklever	15
4.7. Spreeuw	16
4.8. Ringmus	18
4.9. Zwarte mees	19
4.10. Bosuil	19
4.11. Gekraagde Roodstaart	20
4.12. Holenduif	21
4.13. Andere soorten	22
5. Discussie	25
5.1. Broedseizoen 2014, zeer warm voorjaar resulteert in recordvroeg legbegin en bovengemiddeld broedsucces	25
5.2. Voor de rest was het een gemiddeld jaar	25
6. Opmerkelijke zaken	27
6.1. Goed kijken! De verschillen zitten in de details	27
6.2. Vleermuizen in nestkasten	28
6.3. Gemengde nesten	29
6.4. Glanskoppen	30
6.5. Eendenkorf in de wilg, een goed voorbeeld doet goed volgen!	31
6.6. Vierkantengatenboor in Witrusland	32
7. Korte artikelen	33
7.1. Bosuil in grote 'nestkast'	33
7.2. Vreemde vogels, Draaihals in mezenkast?	34
7.3. Grote bonte spechten hakken er op los	35
7.4. Nieuwe media op de nestkast	36
7.5. Nestkaart Licht online	38
8. Appendix	39
9. Weeroverzicht broedseizoen 2014	40
9.1. Lente 2014 (maart, april, mei):	40
9.2. Zomer 2014 (juni, juli, augustus)	40
9.3. Fenologisch overzicht Lente 2014	41

---

1. Samenvatting

Dit is het zesde landelijke jaarverslag van NESTKAST (NETwerk voor STudies aan nestKASTbroeders). Dit is het netwerk waarin amateur nestkastonderzoekers (controleurs en ringers), professionele nestkastonderzoekers (NIOO-KNAW, Nederlands Instituut voor Ecologie), het Vogeltrekstation (VT) en Sovon Vogelonderzoek Nederland bij elkaar komen voor het verzamelen en uitwisselen van gegevens, wetenswaardigheden en ervaringen op het gebied van nestkastonderzoek. NESTKAST richt zich speciaal op kleine zangvogels (mezen, mussen, vliegenvangers, etc.) en enkele andere soorten waarvoor geen landelijke werkgroep voor gegevensinzameling is, zoals Bosuilen.

Naast de kengetallen voor de legfels van nestkastbroeders zijn er in dit verslag ook bijdrages over opmerkelijke zaken die zich op en rond nestkasten voordeden.

In 2014 ontving NESTKAST gegevens van, in totaal, 147 deelnemende nestkastwerkgroepen en/of Sovon controleurs verdeeld over 290 terreinen. Tot nu toe werden gegevens ontvangen van gemiddeld 70 deelnemers uit 170 gebieden. Deze spectaculaire stijging van het aantal deelnemers komt bijna geheel voor rekening van (64) Sovon controleurs die meededen met "2014, het Jaar van de Spreeuw"! Maar ook leverde NatuurBeschermingsVereniging IJhorst / Staphorst dit jaar voor het eerst al zijn gegevens in. Zij hebben 31 routes met 1558 nestkasten die al heel veel jaren worden nagelopen. Dit jaar kregen we ook gegevens binnen uit, het dit jaar gelanceerde, Nestkaart Light programma. Dat programma is vooral bedoeld voor waarnemers met één of enkele nestkasten en lijkt duidelijk in een behoefte te voorzien: in 2014 gaven 130 waarnemers dmv Nestkaart Light de gegevens van 1550 nesten door.

Van het broedseizoen 2014 zijn in totaal de gegevens van 14.112 nestkasten ontvangen, dat is veel meer dan in vorige jaren, zie Tabel 1. Van deze kasten waren er 12.148 bezet; de gemiddelde bezettingsgraad was dus 86,1%: dat is hoger dan dat we tot nu toe geregistreerd hebben en indicatief voor een goed broedseizoen. Van die 11.812 ingestuurde legfels zijn er, over alle soorten, 88.654 eieren gemeld, kwamen er 75.040 jongen uit en zijn er in totaal 65.922 uitgevlogen jongen gemeld.

Het broedseizoen van 2014 was totaal anders dan die van het jaar daarvoor. Beleefden we in 2013 een lang aanhoudend koud voorjaar waardoor standvogels als Koolmees, Pimpelmees, Boomklever en Ringmus veel later met eileg begonnen, dit jaar was het precies omgekeerd. De lente was extreem zacht en zonnig met een vrijwel normale hoeveelheid neerslag. Deze op één na zachtste lente sinds 1706 volgde op een uitzonderlijk

zachte winter. Ook de vrij warme zomer die volgde was gunstig voor een goed broedseizoen al waren er wel wat contrasten: een zeer koele augustus volgde op zeer warme juli.

Dit zeer zachte weer zorgde voor een recordvroeg gemiddelde eerste eileg van een aantal standvogels als Koolmees, Pimpelmees, Boomklever, Huismus en Holenduif terwijl Spreeuw, Ringmus en Bosuil vroeg-gemiddeld waren.

De Koolmees en Pimpelmees begonnen gemiddeld drie dagen vroeger dan in het recordjaar 2007, op resp. 12 en 9 april. Voor de Pimpelmees was dit de eerste gemiddelde legdatum in het eerste decade van april sinds de onderzoeksreeks startte in 1982 en maar liefst 21 dagen vroeger dan vorig jaar. De Boomklever was twee dagen vroeger dan in het vorige recordjaar 2012 en voor de Huismus was de gemiddelde datum waarop het eerste ei van de eerste Huismuslegfels werd gelegd de vroegste over de hele meetreeks vanaf 2001.

In tegenstelling tot de recordvroeg eileg, was 2014 verder een heel gemiddeld jaar als we kijken naar de drie andere belangrijke broedparameters, nestsucces, legselgrootte en vervolglegselpercentage. Die waren, op een enkele uitzondering na, voor bijna elke soort gemiddeld over de tijdreeks vanaf 1980.

Het gemiddelde nestsucces (percentage van de nesten dat minimaal één vliegvlug jong oplevert, berekend met behulp van de Mayfield-methode) was gemiddeld voor de meeste soorten, met name voor de Koolmees, Bonte vliegenvanger, Boomklever, Zwarte mees en Bosuil, iets beter, hooggemiddeld, was het voor de Pimpelmees, Spreeuw, Huismus en Gekraagde roodstaart. Alleen voor de Holenduif was het nestsucces laaggemiddeld.

Ook de legselgroottes waren over het algemeen gemiddeld en dat gold met name voor de Koolmees, Boomklever en Huismus. De Bosuil, Gekraagde roodstaart en Zwarte mees hadden een hooggemiddelde legselgrootte in tegenstelling tot de Pimpelmees, Bonte vliegenvanger, Spreeuw en Holenduif die een laaggemiddelde legselgrootte hadden. De hooggemiddelde legselgrootte voor de Bosuil kan waarschijnlijk verklaard worden uit het feit dat het een uitzonderlijk goede muizenjaar was waar veel uilensoorten van profiteerden!

Het vervolglegselpercentage van Koolmees en Pimpelmees was, resp., 12,2% en 3,4%. Dit zijn heel gemiddelde percentages. Dat gold ook echter niet voor de Spreeuw; die had een vervolglegselpercentage van maar liefst 59,4%. Dat is uitzonderlijk hoog, want gemiddeld werd er maar in 10% van de gevallen aan een vervolglegsel begonnen!

Leo Ballering, januari 2015

Ronald Beskers tijdens nestkasten controle hoog op een ladder

2. Inleiding

Voor u ligt het zesde landelijke jaarverslag van NESTKAST (NEtwerk voor STudies aan nestKASTbroeders). Dit is het netwerk waarin amateur nestkastonderzoekers (controleurs en ringers), professionele nestkastonderzoekers (NIOO-KNAW, Nederlands Instituut voor Ecologie), het Vogeltrekstation (VT) en Sovon Vogelonderzoek Nederland bij elkaar komen voor het verzamelen en uitwisselen van gegevens, wetenswaardigheden en ervaringen op het gebied van nestkastenonderzoek. NESTKAST richt zich speciaal op kleine zangvogels (mezen, mussen, vliegenvangers, etc.) en enkele andere soorten waarvoor geen landelijke werkgroep voor gegevensinzameling is, zoals Bosuilen.

Op deze manier willen we het amateur nestkastenonderzoek naar een hoger plan tillen, willen we de inspanningen van talloze vrijwilligers beter gebruiken en de professionele instituten toegang geven tot meer gegevens en studiemateriaal voor het signaleren van trends in belangrijke broedparameters als broedsucces en legbegin, en voor het beantwoorden van wetenschappelijke vragen.

In dit verslag wordt ingegaan op de belangrijkste broedparameters die we uit nestkastcontroles kunnen halen, te weten: de datum van de eerste eileg, broedsucces, legselgrootte en het percentage vervolglegels. Op deze parameters willen we de verschillende nestkastbroeders met elkaar vergelijken en ook analyseren of er geografische verschillen zijn. Van negen vogelsoorten waar we relatief veel gegevens van hebben (Koolmees, Pimpelmees, Zwarte Mees, Bonte Vliegenvanger, Gekraagde Roodstaart, Boomklever, Ringmus, Spreeuw en Holenduif en Bosuil) zullen we in detail op de resultaten ingaan terwijl we van twaalf andere vogelsoorten, waar we minder gegevens van hebben, wat meer globaal de resultaten zullen bespreken.

Daarnaast zijn er in dit verslag ook bijdrages van opmerkelijke zaken die zich op en rond nestkasten voordeden.

Veel leesplezier!

Nestkasten hoeven niet hoog in de boom te hangen, het maakt voor de vogels niks uit, Willie Bergmans en Theo Versteegden op de Maashorst bij Uden

Stormschade! Zonde om deze goede kast zo te laten liggen, na een beetje uitgraven kon deze kast weer gebruikt worden, Willie Bergmans

3. Materiaal en methoden

Ook dit jaar heeft NESTKAST weer getracht alle in Nederland actieve nestkastwerkgroepen in beeld te krijgen. De nestkastenwerkgroepen zijn benaderd met de vraag om gegevens aan te leveren over het seizoen 2014. Dat kon via twee manieren:

1. het Meetnet Nestkaarten van Sovon/CBS, onderdeel van het Netwerk Ecologische Monitoring van de overheid, hetzij elektronisch via de Digitale Nestkaart (www.sovon.nl/nestkaart), hetzij via de papieren nestkaart (maar deze moeten eerst ingevoerd worden waarna de gegevens beschikbaar komen en dat is meestal te laat voor dit jaarverslag). Op een nestkaart worden per nest gedetailleerde gegevens per bezoekdatum ingevuld.
2. Nestkaart light. Dit invoerprogramma is vooral bedoeld voor waarnemers die maar één of enkele nesten hebben gevolgd, bijvoorbeeld een broedsel van een Koolmees in een nestkastje in de eigen tuin. Daarnaast is het bedoeld voor waarnemers die een eenvoudiger invoer willen gebruiken voor alleen de meest basale gegevens. Zo hopen we ook nestkastcontroleurs, die hun gegevens nu aanleveren via het zgn. verzamelformulier van werkgroep NESTKAST (zie onder), tot het gebruik van Nestkaart Light te verleiden. Gegevens per nest zijn immers veel waardevoller dan totalen of gemiddelden per groep van nesten! En tenslotte is Nestkaart Light bedoeld voor waarnemers die niet goed met de Digitale Nestkaart uit de voeten kunnen. Het invoeren gaat online, dus een programma downloaden is niet nodig.
3. via het zogenaamde "verzamelformulier", hierin kunnen minder gedetailleerde gegevens over meerdere nestkasten bij elkaar ingevoerd worden (MS-EXCEL file).

Om onderscheid te maken tussen beide gegevensbronnen wordt in de verdere tekst achter de gegevens die uit het verzamelformulier komen "(verzamel)" gezet; achter de gegevens afkomstig van Sovon Vogelonderzoek Nederland komt "(Sovon)". Bij beide soorten gegevens wordt, waar bekend, het aantal legsels vermeld als (n=..) waarbij n het aantal legsels is waarover dat getal cq. die parameter berekend is. Ook zijn de gegevens meegenomen van individuele Sovon waarnemers die een nestkaart hebben ingevuld waarop aangegeven stond dat er in een nestkast gebroed is.

De controleurs of nestkastwerkgroepen hebben geen instructies gekregen over de controlefrequentie of minimaal aan te leveren gegevens en hoefden deze gegevens ook niet aan te leveren. Het kwaliteitsoffer dat daarmee gebracht werd is voor lief genomen om een zo groot mogelijke en zo laagdrempelig mogelijke deelname te

garanderen. Achter de gegevens die via het Sovon nestkaart systemen binnen komen zit een degelijkere fouten- en kwaliteitscontrolesysteem, deze gegevens zijn dan ook gebruikt voor gedetailleerde berekeningen. In de toekomst hopen we beide gegevensbronnen te integreren.

3.1 Begripsbepaling

De definities van de verschillende parameters die in de resultaatsectie naar voren komen zijn:

Vervolglegsel: Officieel is de definitie van vervolglegsels: legsels van hetzelfde vrouwtje na een mislukt eerste legsel. Tweede legsels zijn legsels van hetzelfde vrouwtje na een gelukt (minimaal één jong uitgevlogen) eerste legsel. Maar omdat er in een zeer beperkt aantal gevallen ringonderzoek is gedaan is niet precies bekend of een tweede legsel in dezelfde kast ook echt een tweede legsel van hetzelfde vrouwtje is. Daarom is de volgende definitie gehanteerd: vervolglegsels zijn die legsels waarvan de eerste eileg minimaal 30 dagen later is dan de allereerste eileg van die soort in dat jaar op hetzelfde terrein. De definitie is vooral om te voorkomen dat heel late broedsels nog "eerste legsel" genoemd worden en dat die dus heel sterk aan de gemiddelde legdatum trekken (die alleen voor de eerste legsels berekend wordt). Aan de andere kant kunnen we wel zeggen dat als er in een kast een broedsel uitgevlogen is en er komt dan opnieuw een legsel in die kast, is dat vrijwel zeker een tweede broedsel (dus van hetzelfde vrouwtje).

Broedsucces: het broedsucces uit de verzamelformulieren is gedefinieerd als het aandeel van de gelegde eieren dat een uitgevlogen jong oplevert.

Nestsucces: Sovon definieert het nestsucces als het percentage van de nesten dat minimaal één vliegvlug jong oplevert, berekend met behulp van de Mayfieldmethode (hiermee wordt gecorrigeerd voor de kans dat een mislukt nest wordt gevonden kleiner is dan de kans dat een succesvol nest wordt gevonden).

Vergelijking met eerdere rapporten

Let op! Dit rapport is een momentopname; het hele jaar komen er gegevens binnen. Vergelijkingen met getallen uit eerdere rapporten gaan dan ook niet altijd op omdat die getallen in de tussentijd aangepast kunnen zijn doordat er nieuwe gegevens binnen gekomen zijn.

4. Resultaten broedseizoen 2014

Tabel 1. aantallen deelnemers en terreinen voor NESTKAST

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
# deelnemers	76	64	59	61	69	147
# terreinen	137	135	144	141	169	290
# nestkasten	6.591	15.231	14.808	11.945	11.769	14.112
Bezettingsgraad (%)	56	69,7	64,0	80,5	77,5	86,1

In 2014 ontving NESTKAST gegevens van 147 deelnemende nestkastwerkgroepen en/of Sovon controleurs, verdeeld over 290 terreinen (voor een overzicht wie wat instuurde zie Tabel 2). Tot nu toe werden gegevens ontvangen van gemiddeld 70 deelnemers uit 170 gebieden (Tabel 1). Deze spectaculaire stijging van het aantal deelnemers komt bijna geheel voor rekening van 64 Sovon controleurs die meededen met "2014, het Jaar van de Spreeuw"! We hopen dat ze de komende jaren ook gegevens van spreeuwen, en andere soorten, in blijven sturen!

De stijging komt ook voor rekening van NatuurBeschermingsVereniging IJhorst / Staphorst die dit jaar voor het eerst ook al zijn gegevens heeft ingeleverd! Zij hebben 31 routes met 1558 nestkasten, verdeeld over in totaal 157 Ha, die al heel veel jaren worden nagelopen. Met deze aantallen zijn zij de op twee na grootste leverancier van legsels voor NESTKAST! Na de publicatie van hun gegevens van 1959 tot 2002 in "Holenbewoners van de Boswachterij Staphorst" door L. Blaauw hopen we dat we nog jaren van hun grote ervaring en ruime hoeveelheid gegevens kunnen genieten.

Ook kregen we gegevens uit het dit jaar gelanceerde Sovon Nestkaart Light invoersysteem, daarin werden

over dit jaar 850 legsels ingestuurd en uit vorige jaren nog eens 700 legsels.

De nestkastwerkgroepen blijken vooral in het zuiden, oosten en noorden van Nederland actief zijn (zie Figuur 1).

4.1. Aantal kasten en bezettingsgraad

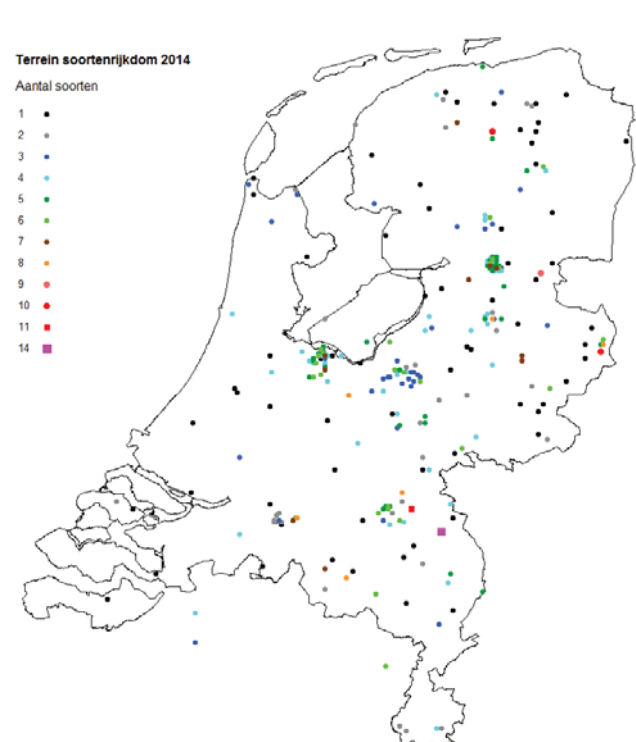
Van het broedseizoen 2014 zijn in totaal de gegevens van 14.112 nestkasten ontvangen, dat is veel meer dan in vorige jaren, zie Tabel 1. Van deze kasten waren er 12.148 bezet; de gemiddelde bezettingsgraad was dus 86,1% (verzamel) dat is hoger dan dat we tot nu toe geregistreerd hebben en indicatief voor een goed broedseizoen. Van die 11.812 ingestuurde legsels zijn er, over alle soorten, 88.654 eieren gemeld, kwamen er 75.040 jongen uit en zijn er in totaal 65.922 uitgevlogen jongen gemeld.

4.2. Soortenrijkdom

Uit de gegevens van de verzamelformulieren is ook de soortenrijkdom per geïnventariseerd terrein te bereke-

Figuur 1. Terreinvreiding over Nederland en Vlaanderen.

Figuur 2. Soortenrijkdom per gebied.

Tabel 2. Overzicht van aangeleverde gegevens (legseis) per nestkastenwerkgroep of individuele waarnemer

Naam werkgroep	Totaal	K	P	BVL	BKL	S	RM	ZM	BU	GR	HOL	H	GVL	R	Gla	W	BKR	Ka	GBS	WKW	Mat	DH
NIOO	1577	943	382	213	31	18	16	7	28	2	7	10	13	10	8	4		1		2		1
WWG Het Gool en omstreken	1481	550	636	96	93																	
NBV IJhorst/Staphorst	1135	481	285	242	28			72	1	1				3	8	1				1		
IVN Barneveld	799	460	230	72	27			5	4													1
Het Pleisteron	656	352	195	55	39		15															
Vogelwacht Uden	536	281	122	74	27	3		10		9				1	1	1						7
Dierecologie, RU Groningen	509	329	177	1	1					1						1						
Universiteit Antwerpen	372	213	151	1	7																	
Tosse bos en maas	358	132	129	13	18	2	1		2	4	24	14	9			2	9	5				1
IVN Hardenberg	281	135	92	37	5	2	3															
Vogelwacht Uffelte e.o.	251	151	36	57	4			2							1							
Park De Efteling	234	38	130	27	4	3			1	1	25	2	1	3								
WWG Losser	226	117	40	36	9	4	5				1	6	2	1	1	1				1		
WWG Berkelland	218	107	60	38	11																	
Hendrik Jan van der Es	192	129	43	11	6	2								1								
G. de Vries	187	32	35			1	35		5									3				
H.O.V. RAALTE	183	50	44	8	3	5	64					8	1									
De Vilheide (Jan Roijendijk)	170	99	40	16	6	1	2		1	1				1			1	1				
De Maasheggen (Leo Daamen)	143	70	22	31	8	3			1	1	1											
SBDV	152	79	21	39	10			2														1
Nestkasten Werkgroep Zevenaar	139	55	72	7	2		2					1										
VW Harderwijk Haspelbos	120	76	25	14	2			1	2													
WWG 't Hokske	102	45	36	15	5			1														
Rusthof Amersfoort	81	41	13	19	3				1					2		1						
Vogelwacht Akkerwoude e.o.	81	49	29			2				1												
Natuurvereniging Wierhaven	80	52	27					1														
Jan Schoppers	77					76								1								
WWG. IVN Eys	73	56	15																			
J. Blaauw	68	43	20	1	4																	
P. Blijenberg	66					66																
Gemeente Vaals	65	35	23			2			1			2										
Maarten Hageman	65	40	18		6									1								
WWG Golfclub de Batouwe	60	43	15											1		1						
Edesse Bos	59	39	16	1	3																	
WWG Oriolus (IVN Zeewolde)	56	36	14		2									2						2		
G. Smit	52	31	20											1								
F Hopman	50	26	19			4																
Holenbroeders Nanningas bosch	47	30	13	2	1			1							1							
WWG Ken en Geniet	45	28	13	3	3									1								
Zwaluwenburg	43	23	16	1	3																	
Rene Oosternhuis	42	20	4	1	1	4	3			1		4	1			3						
WWG 't Vuggelke	39					31		8														
Albert Stevens	36					36																
Vogelgroep Hemelum	35	17	17							1												
Bennie Musters	29	18	4			1	6							2								2
Jac Sweegers	29	11	5	4	2	4										1	1					1
Commissie Broedzorg Friesland	25							25														
Klaas van den Berg	25	15	9					1														
Ben Nijboer	24	8	4	6	4	1	2	1	2					2								
Joop Vogelzang	24	11	4	3	1									2		1						
J.J. Dumont	23	6	1			1	9			3			3	1	1	2						1
WWG Midden Brabant	22	10	4	2																		
Janneke Ackermans	19	7	12											1								
WWG De Kempen	17	6	4	1	1	4					1											
Chris Klök	16							16														
L.J.J. Lennards	16	10	3		3																	
Frank Majoor	15					15																
Roel Winters	15	1		6	3	3			1					1								
Pieter Wouters	14	1				13																
Tijs van den Berg	13	6	1			5																1
John de Vries	11	7	4									8										
Stefan Sand	11	1	2																			
W. Kuisdom	10							10														
Bert Versteegh	9		1	2		3																
Kees van Kleef	9					9																
UilenWerkgroepSchijndel	8							8														
Jan Schoonderwoerd	6	3				1						2										
F. Stam								5														

Naam werkgroep	Totaal	K	P	BVL	BKL	S	RM	ZM	BU	GR	HOL	H	GVL	R	Gla	W	BKR	Ka	GBS	WKV	Mat	DH
Minne Feenstra	6	1	3											1	1							
Peter Alblas	6	4	2																			
Ruud de Gruij	5	2										2	1									
WFG. Alblas	5	1	2											1	1							
J.P.G. van de Tillaart	4	2	1			1																
Wènder Bil	4	2				1																
Barend Storm	3					2																
Carlo Wijnen	3					2						1										
H. Harder	3					3																
J.A.M. de Bie	3					3																
Joop Snijders	3	2	1																			
Karen Pelder	3					3																
Martijn Terpstra	3	1				1																
Theo Meijer	3					3																
André de Pijper	2					2																
Arie Kwakernaak	2					2																
Boena van Noorden	2					2						1										
Dirk Kuiken	2	1				1						1										
Edwin Kwant	2	1				1																
Fred van Vliet	2					2																
Gert de Vries	2					2																
Gretha Vos	2		1			2									1							
Hans Willemsen	2					2																
Harrie Linckens	2					2																
Henk Post	2					2																
Irene Tijn	2					2																
Irene van Voorthuysen	2					2																
J. ter Stege	2					2																
Jan Roodhart	2					2																
Michiel Elderenbosch	2					2																
Peter Oosterkamp	2					2																
Pieter Kobes	2					2						1										
Roel Toussaint	2	1				1			2													
Tineke stam	2					2																
Willem Zandt	2					2																
Wim van der Klooster	2	1	1																			
Alex Visser	1	1																				
Anneke Bokma	1	1																				
Bauke Brouwer	1					1																
Bennie van den Brink	1																					
Chris van Turnhout	1		1																			
D. Maas	1		1																			
Dick van de Goorbergh	1					1																
Dick van Dorp	1					1																
E. Brandenburg	1					1																
Evert Van Bokhorst	1	1																				
F.M. Peters	1	1																				
Ferdij Roos	1	1																				
Frans Meeuwssen	1					1																
Guido Lek	1					1																
Henk Lammers	1					1																
Henk Lankamp	1				1																	
J.M. Molenaar	1					1																
Joost Wijnands	1					1																
Marc Westermann	1					1																
Marco de Haas	1		1																			
Marijanne Tauscchio	1					1																
Michel Wijnhold	1	1																				
Monica Woldringa	1	1																				
Olaf Klaassen	1	1																				
Paul Goddefrooij	1		1																			
Peter Marijs	1					1																
Pim Leemreise	1																					
Ronny Hulleigie	1																					
S. de Winter	1																					
S. Schotanus	1	1																				
Sandra Maat	1					1																
Tineke van der Meij	1	1																				
Wil Gerritse	1					1																
Wim te Veldhuis	1					1																
Peter te Marsche	1																					
Grand Total	11794	5683	3368	1155	383	383	243	119	108	63	62	55	40	37	23	22	18	14	8	6	3	1

nen. In de stippenkaart (Figuur 2) is te zien over hoeveel soorten van elk gebied er gegevens zijn ingeleverd via het verzamelformulier. Het hoogste aantal soorten is veertien en die werden aangetroffen in de nestkasten van het onderzoeksgebied De Maasheggen, gemeente Boxmeer, NBr en gemeld door Leo Daanen. Elf soorten werden aangetroffen en doorgegeven door Jan Roijendijk uit De Vilheide, gemeente Mill en St Hubert, NBr.

Er zijn broedgevallen van maar liefst 21 soorten gemeld (zie Appendix Tabel 6) waaronder een broedgeval van een Draaihals! Op een paar soorten wordt in de rest van het verslag wat dieper ingegaan: Koolmees, Pimpelmees, Bonte Vliegenvanger, Boomklever, Spreeuw, Ringmus, Zwarte Mees, Gekraagde Roodstaart, Holenduif en Bosuil omdat hiervan de meeste gegevens zijn binnengekomen of waarvan in heel Nederland de kans groot is om die in de nestkast te krijgen. De soorten worden behandeld in de volgorde van het aantal legfels dat binnengekomen is. Van een aantal andere soorten, waar minder gegevens zijn binnengekomen, zal korter worden ingegaan. Doordat er veel waarnemers meegedaan hebben met "2014, Het Jaar van de Spreeuw" zijn er van deze soort gegevens van maar liefst 381 legfels binnengekomen, tegen 72 vorig jaar!

4.3. Koolmees

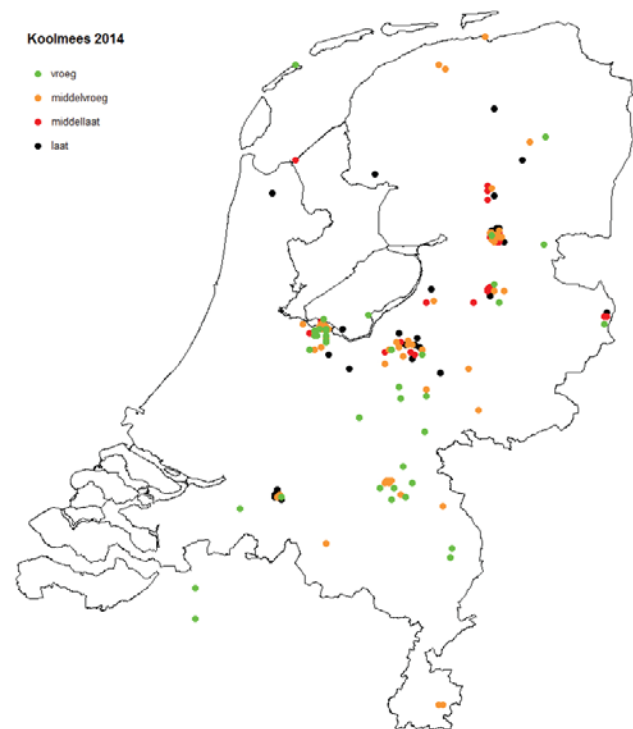
Van de Koolmees zijn de meeste gegevens binnengekomen uit 219 gebieden: in het totaal is over 5.681 legfels informatie ontvangen waarvan werden er 5.221 aangeduid als eerste legfel en 460 als vervollegfel. Van 21 gebieden (194 legfels) zijn geen nadere details ontvangen. Van die nestkasten die daarop gecontroleerd zijn is het vervollegfelpercentage ($\#$ vervollegfels / $\#$ eerste legfels = $460 / 3785 =$) 12,2%. Het gemiddelde broedsucces van de Koolmees was 73,8% (verzamel) voor de eerste legfels en 53,6% (verzamel) voor de vervollegfels. Het gemiddelde nestsucces (zie voor de verschillen in definitie hoofdstuk 2.1) was 76,3% (sovon $n=1.828$ legfels), dat is een gemiddeld nestsucces over de tijdreeks vanaf 1980 (zie Figuur 3).

In het totaal zijn er 41.553 eieren gemeld; 41.211 voor de eerste legfels en 3.412 voor de vervollegfels (verzamel), zijn er 36.380 jongen uitgekomen; 34.198 (83,0%) van de eerste legfels en 2.182 (63,0%) van de vervollegfels en zijn er 32.071 jongen uitgevlogen; 30.243 (88,4%) van de eerste legfels en 1.828 (83,8%) van de vervollegfels (verzamel). De gemiddelde legfelgrootte van de eerste Koolmeeslegfels was 8,2 eieren

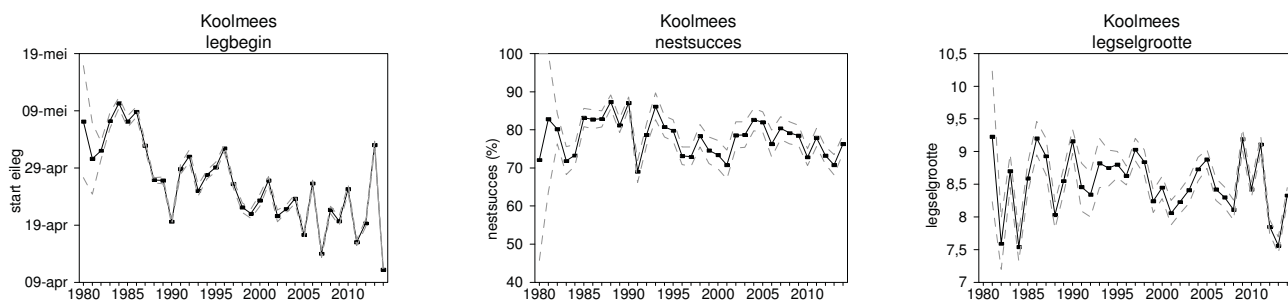
(verzamel, $n=5.027$ legfels) of 8,33 eieren voor de eerste legfels (Sovon, $n=1.603$ legfels) en 7,53 eieren (verzamel, $n=453$ legfels) voor de vervollegfels. Dit blijkt een gemiddelde legfelgrootte voor het eerste legfel te zijn over de reeks vanaf 1980 met een langjarig gemiddelde van 8,5 eieren (zie Figuur 3). Gemiddeld vlogen er per nest 7,53 jongen uit (Sovon, $n=1.204$).

De gemiddelde eerste eilegdatum van het eerste legfel van de Koolmees was extreem vroeg; op 12 april (dag 102, $n=1.488$) dat is drie dagen vroeger dan in het recordjaar 2007 (15 april) en maar liefst 22 dagen vroeger dan in 2013 (04 mei). Sinds 1980 is de gemiddelde eerste eilegdatum niet zo vroeg geweest. De vervroeging van de eerste eileg gaat, ondanks de oprisping in 2013, gewoon door; het was dan ook een recordwarm voorjaar (zie Figuur 3).

De allereerste eileg van 2014 voor de Koolmees was op 19 maart 2014 en werd gemeld door de Universiteit Antwerpen in hun onderzoeksgebied Boechout/Boshoek (Figuur 4).

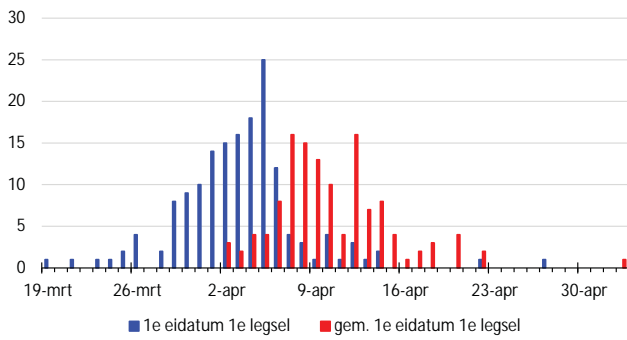
Figuur 4. Geografische verdeling van de allereerste eilegdatum van de Koolmees over de gebieden Nederland en Vlaanderen.

Figuur 3. Grafieken van legbegin, nestsucces en legfelgrootte voor de Koolmees van 1980-2014 (gegevens Meetnet Nestkaarten, Sovon/CBS).

Verdeling allereerste eidatum (n= 160) en gemiddelde eidatum (n= 127) over alle gebieden voor de eerste legfels van de Koolmees in 2014

Figuur 5. Verdeling allereerste en gemiddelde eilegdatum van de eerste Koolmeeslegfels.

Op 5 april begonnen in de meeste gebieden de eerste Koolmezen met leggen (zie Figuur 5) maar vanaf 29 maart kwam overal de eileg al op gang!

De geografische verdeling van de eerste eileg is te zien in Figuur 4. Hiervoor zijn de, door de nestkastwerkgroepen of individuele controleur, aangeleverde datums van de eerste eileg per gebied verdeelt over 'vroegste' (vroegste 25%), 'middel vroegste' (vroegste 26-50%), 'middel late' (51-75%) en 'late' (laatste 25%) terreinen en met gekleurde stippen aangegeven.

De verdeling van de eerste en het gemiddelde eilegdatum van de eerste legfels van de Koolmezen over alle gebieden is te zien in Figuur 5 (let op! dit is de allereerste eilegdatum per gebied en dus niet de gemiddelde eerste eilegdatum over alle gebieden of per nestkast). Duidelijk is te zien dat in het zuiden van Nederland het overgrote deel van de vroegste en middelvroegste legfels zijn gevonden.

4.4. Pimpelmees

Van de Pimpelmees zijn, na de Koolmees, de meeste gegevens binnengekomen uit 202 gebieden: in het totaal is over 3.368 legfels informatie ontvangen waarvan werden er 3.266 aangeduid als eerste legfel en 102 als vervollegfel (verzamel). Van 14 gebieden (292 legfels) zijn geen nadere details ontvangen. Van die nestkasten die daarop gecontroleerd zijn is het vervollegfelpercentage (# vervollegfels / # eerste legfels = 102 / 2974 =) 3,4%.

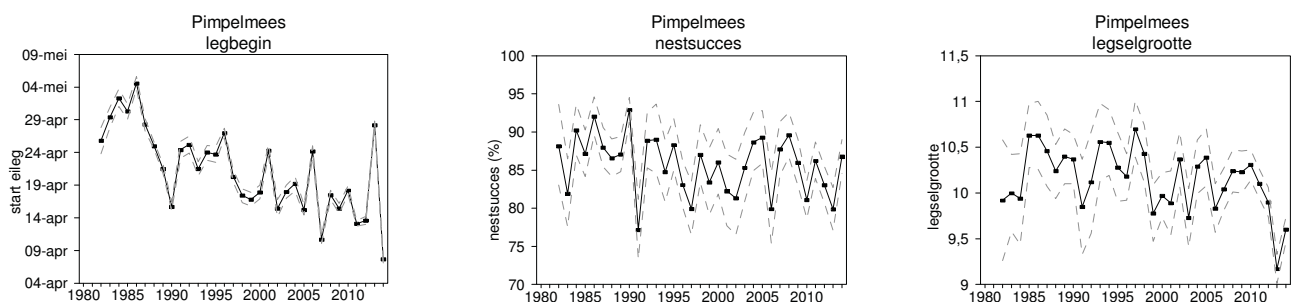
Koolmees met dode Pimpelmees, Crailo, Ronald Beskers.

Het gemiddelde broedsucces van de Pimpelmees was 79,3% (verzamel) voor de eerste legfels en 47,5% (verzamel) voor de vervollegfels, het gemiddelde nestsucces was 86,8% (Sovon, n=1.193 legfels) en dat is hoog-gemiddeld over de tijdreeks vanaf 1982 (zie Figuur 6). In het totaal zijn er 29.342 eieren gemeld (verzamel); 28.690 voor de eerste legfels en 652 voor de vervollegfels. Van deze eieren zijn er in totaal 25.461 uitgekomen, 25.091 (87,5%) van de eerste legfels en 370 (56,7%) van de vervollegfels en zijn er 23.067 jongen uitgevlogen (verzamel); 22.757 (90,7%) van de eerste legfels en 310 (83,8%) van de vervollegfels.

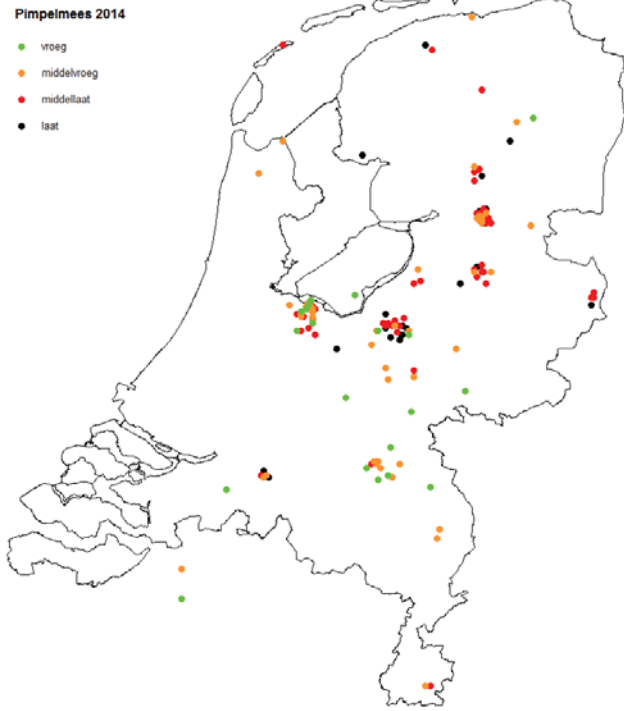
De gemiddelde legfelgrootte van de eerste Pimpelmeeslegfels 9,72 eieren (verzamel, n=2.974 legfels) of 9,6 eieren voor de eerste legfels (Sovon, n=1.181 legfels) en 6,59 eieren (verzamel, n=99 legfels) voor de vervollegfels. Dit Sovongetal is, op 2013 na, de kleinste gemiddelde legfelgrootte vanaf 1982 (zie Figuur 6). Gemiddeld vlogen er per nest 8,8 jongen uit (Sovon, n=971).

De gemiddelde eerste eilegdatum van de eerste legfels van de Pimpelmees was, net als bij de Koolmees, recordvroeg; op 09 april (dag 99, n=1.247, Figuur 6). Dat is drie dagen vroeger dan het vorige recordjaar 2007 (12 april) en de eerste datum in het eerste decade van april eilegdatum sinds 1982 (sovon) en maar liefst 21 dagen vroeger dan vorig jaar.

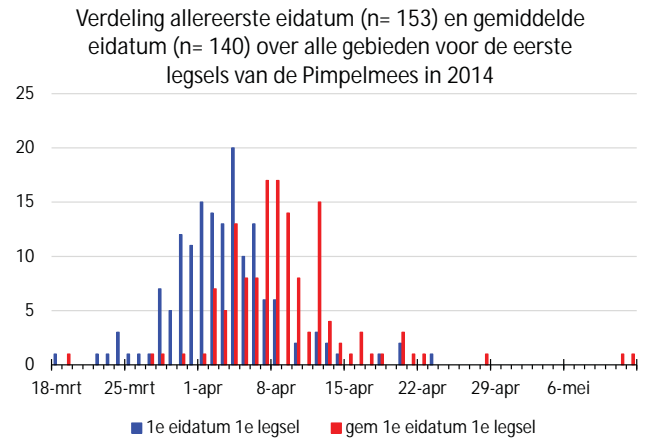
Op 4 april begonnen in de meeste gebieden de eerste Pimpelmezen met leggen (zie Figuur 8). Duidelijk is te zien dat er vóór 28 maart incidenteel met de eileg begonnen werd, maar daarna de eileg pas goed op gang kwam. Dit is ongeveer gelijk aan de datum dat ook de

Figuur 6. Grafieken van legbegin, nestsucces en legfelgrootte voor de Pimpelmees van 1980- 2014 (gegevens Meetnet Nestkaarten, Sovon/CBS).

Figuur 7. Geografische verdeling van de allereerste eilegdatum van de Pimpelmees over de gebieden in Nederland en Vlaanderen.

Figuur 8. Verdeling allereerste eilegdatum van de eerste Pimpelmeeslegsels.

Koolmezen massaal begonnen (29 maart).

De allereerste eileg van 2014 voor de Pimpelmees was op 18 maart 2014 en werd gemeld door de Universiteit Antwerpen in hun onderzoeksgebied Boechout/Boshoek (Figuur 7).

Voor de Pimpelmees lijkt ook de zuidelijke helft van Nederland de meeste vroege en middelvroeg legelegels te hebben.

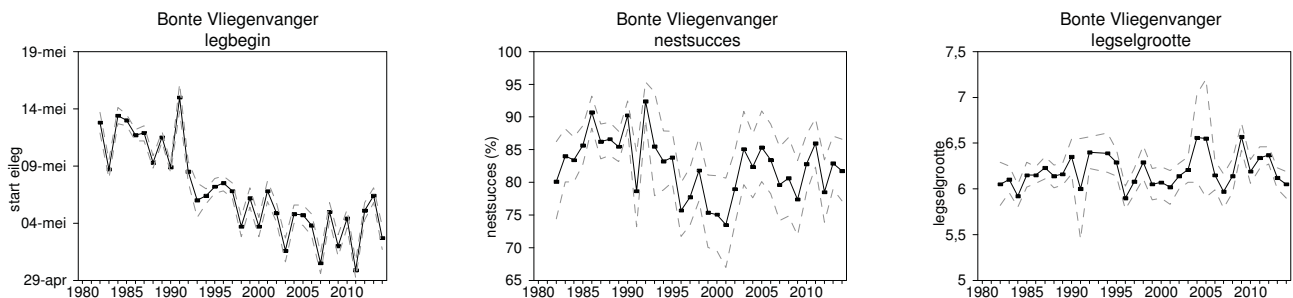
De verdeling van de allereerste en de gemiddelde eilegdatum van het eerste legsel over alle gebieden is te zien in Figuur 8.

Pimpelmees met 18 eieren, Crailo, Ronald Beskers.

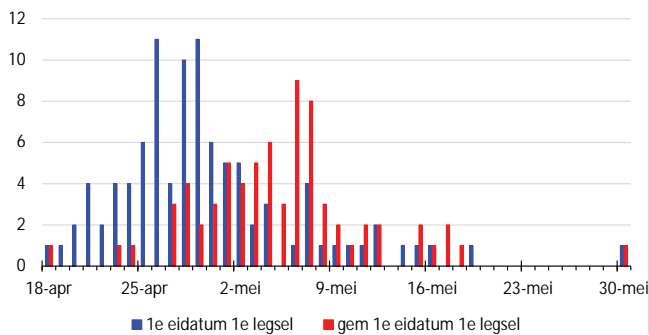
4.5. Bonte vliegenvanger

Van de Bonte vliegenvanger zijn relatief veel gegevens binnengekomen; in het totaal is over 1.155 legsels informatie ontvangen uit 125 gebieden waarvan werden er 1.144 aangeduid als eerste legsel en 11 als vervolglegsel. Uit zeven gebieden (57 legsels) werden geen nadere details ontvangen. Van die nestkasten die daarop gecontroleerd zijn is het vervolglegselpercentage ($\#$ vervolglegels / $\#$ eerste legsels = $11 / 1087 =$) 1,01%. Het gemiddelde broedsucces van de Bonte vliegenvanger was 77,7% (verzamel) voor de eerste legsels en 58,8% voor de vervolglegels, het gemiddelde nestsucces was 81,7% (Sovon, n=325 legsels) en dat is gemiddeld over de reeks sinds 1982 (zie Figuur 9).

Figuur 9. Grafieken van legbegin, nestsucces en legselgrootte voor de Bonte vliegenvanger van 1982-2014 (gegevens Meetnet Nestkaarten, Sovon/CBS).

Verdeling allereerste eidatum (n= 97) en gemiddelde eidatum (n= 72) over alle gebieden voor de eerste legfels van de Bonte vliegenvanger in 2014

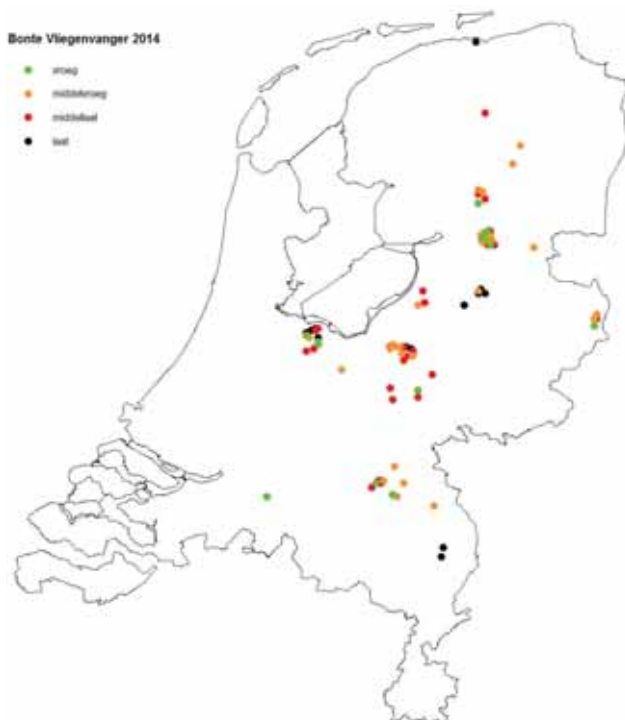

Figuur 10. Verdeling allereerste en gemiddelde eilegdatum van de eerste Bonte vliegenvangerlegfels.

In het totaal zijn er 6.459 eieren gemeld (verzamel); 6.408 voor de eerste legfels en 51 voor de vervolglegfels. Van deze eieren zijn er in totaal 5.720 uitgekomen, 5.683 (88,7%) van de eerste legfels en 37 (72,5%) van de vervolglegfels en zijn er 5.010 jongen uitgevlogen (verzamel); 4.980 (87,6%) van de eerste legfels en 30 (81,1%) van de vervolglegfels.

De gemiddelde legselgrootte van de eerste Bonte vliegenvangerlegfels was 5,90 eieren (verzamel, n=1087) of 6,05 eieren voor de eerste legfels (Sovon, n=331 legfels, zie Figuur 9) en 4,6 eieren (verzamel, n=11) voor de vervolglegfels. Dit blijkt een laaggemiddelde legselgrootte voor de eerste legfels te zijn. Gemiddeld vlogen er per nest 5,79 jongen uit (Sovon, n=246).

De gemiddelde eerste eilegdatum van de eerste legsel was 04 mei (dag 124; n=346) dat is gemiddeld over de

Figuur 11. Geografische verdeling van de allereerste eilegdatum van de Bonte vliegenvanger over de gebieden in Nederland.

Bonte Vliegenvanger met 12 eieren, de Snip, Ronald Beskers.

laatste 15 jaar en niet in lijn met de vervroeging die tot 2011 aan de gang leek.

De verdeling van de allereerste en gemiddelde eilegdatum van de eerste legfels per gebied is te zien in Figuur 10. De eileg komt vanaf 18 april aarzelend op gang en piekt rond eind april. De allereerste eileg voor de Bonte vliegenvanger was op 18 april 2014 en werd gemeld vanaf het onderzoeksgebied Liesbos bij Breda van het Nederlandse Instituut voor Ecologie (NIOO, Figuur 10).

De geografische verdeling van de eerste eileg is te zien in Figuur 11. Er lijkt in dit jaar geen opvallend patroon te zijn van regio(s) waar de vroegste legsel begonnen werden.

4.6. Boomklever

Van de Boomklever zijn ook relatief veel gegevens binnengekomen uit 119 gebieden. In het totaal is over 383 legfels informatie ontvangen waarvan werden er 379 aangeduid als eerste legsel en vier (1,05%) als vervolglegsel. Uit negen gebieden (32 legfels) zijn geen nadere details ontvangen. Het gemiddelde broedsucces van de Boomklever was 82,7% (verzamel) voor de eerste legfels en 33,3% voor de vervolglegfels, het gemiddelde nestsucces was 83,8% (sovon, n=163) en dat is gemiddeld over de laatste twintig jaar (zie Figuur 12).

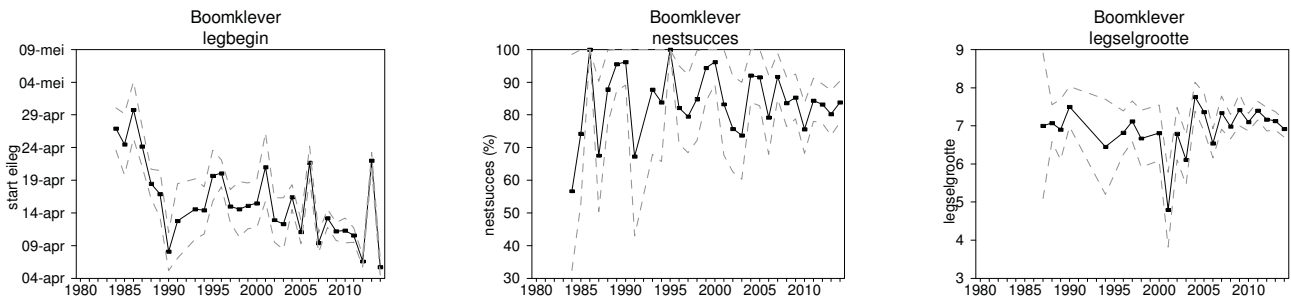
In het totaal zijn er 2.358 eieren gemeld (verzamel); 2.331 voor de eerste legfels en 27 voor de vervolglegfels. Van deze eieren zijn er in totaal 2.275 uitgekomen, 2.262 (96,6%) van de eerste legfels en 13 (95,4%) van de vervolglegfels en zijn er 1.946 jongen uitgevlogen (verzamel); 1.937 (85,7%) van de eerste legfels en 9 (69,2%) van de vervolglegfels.

De gemiddelde legselgrootte van de eerste Boomkleverlegfels was 6,72 eieren (verzamel, n=347) of 6,92 eieren voor de eerste legfels (Sovon, n=152) en 6,75 eieren (verzamel) voor de vervolglegfels. De legselgrootte van de eerste legfels blijkt heel gemiddeld over de laatste tien jaar (zie Figuur 12). Gemiddeld vlogen er per nest 6,08 jongen uit (Sovon, n=136).

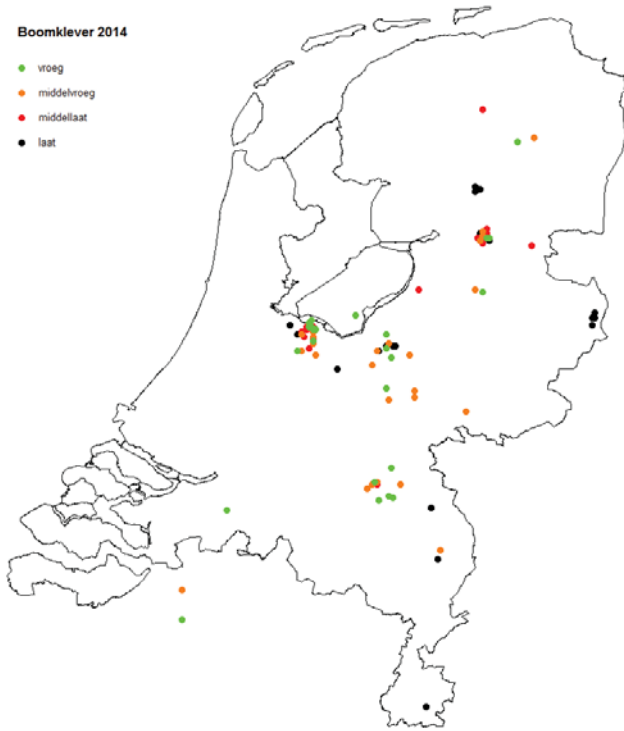
De gemiddelde eerste eileg van de eerste legfels van de Boomklever was recordvroeg op 7 april (dag 97, n= 167, sovon); dat is twee dagen vroeger dan het vorige recordjaar 2012 en maar liefst zestien dagen vroeger dan vorig jaar.

De geografische verdeling van de eerste eileg is te zien in

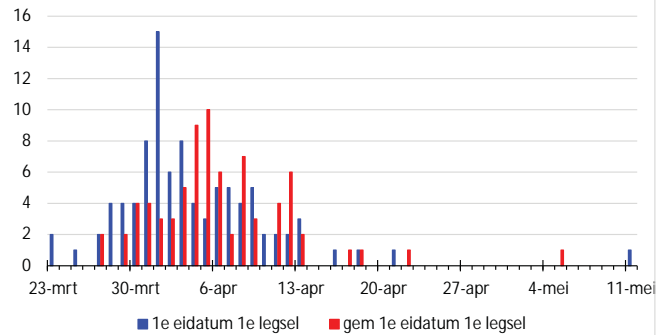

Figuur 12. Grafieken van legbegin, nestsucces en legselgrootte voor de Boomklever van 1984-2014 (gegevens Meetnet Nestkaarten, Sovon/CBS).

Figuur 13. Geografische verdeling van de allereerste eilegdatum van de Boomklever over de gebieden in Nederland en Vlaanderen.

Verdeling allereerste eilegdatum (n= 97) en gemiddelde eilegdatum (n= 72) over alle gebieden voor de eerste legfels van de Boomklever in 2014

Figuur 14. Verdeling allereerste eilegdatum van de eerste Boomkleverlegfels.

Figuur 13. Voor de Boomklever lijken die voornamelijk uit de zuidelijke helft van het land te komen. De verdeling van de allereerste en gemiddelde eilegdatum van de eerste legfels over alle gebieden is te zien in Figuur 14. De eileg komt vanaf 28 maart goed op gang en piekt op 01 april. De allereerste eileg van de Boomklever was op 23 maart 2014 in het Edese bos bij Ede en het onderzoeksgebied Odiliapeel West van de Vogelwacht Uden.

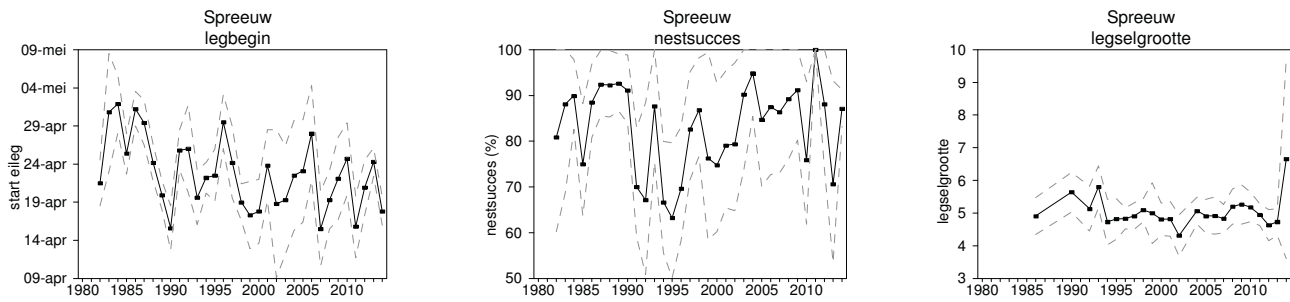
4.7. Spreeuw

Van de Spreeuw zijn er gegevens van 381 legfels in nestkasten binnengekomen uit 74 gebieden; 262 eerste legfels en 119 vervollegfels (verzamel). Dit is een spectaculaire stijging ten opzichte van andere jaren doordat er veel gegevens binnenkwamen uit het Sovon Jaar van de Spreeuw. Van zeventien gebieden (35 legfels) werden geen nadere gegevens ontvangen. Het broedsucces uit deze kasten was 79,2% (verzamel) voor de eerste legfels en 49,8% (verzamel) voor de vervollegfels, het nestsucces was 87,1% (Sovon, n=423), hooggemiddeld over de tijdreeks vanaf 1985. Het percentage vervollegfels is 45,4%, uitzonderlijk hoog (zie onder).

In het totaal zijn er 1.677 eieren gemeld (verzamel) 1.145 voor de eerste legfels en 532 voor de vervollegfels. Van deze eieren zijn er in totaal 1.217 uitgekomen, 950 (83,0%) van de eerste legfels en 267 (50,2%) van de vervollegfels en zijn er 1.172 jongen uitgevlogen, 907 van de eerste legfels (95,5%) en 265 (99,3%) van

Boomklever op nest, Jan Nijhof

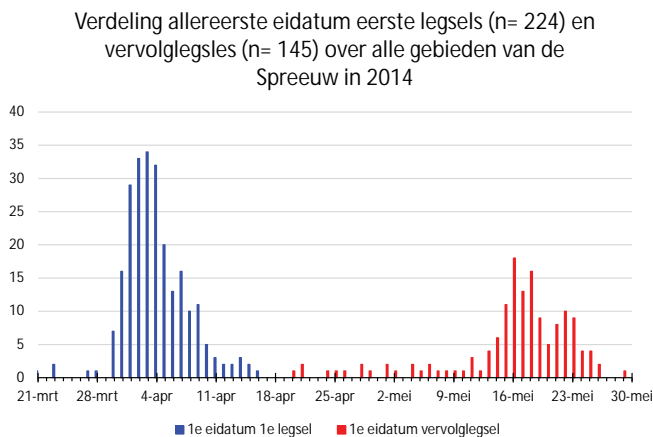

Figuur 15. Grafieken van legbegin, nestsucces en legselgrootte voor de Spreeuw van 1983-2014 (gegevens Meetnet Nestkaarten, Sovon/CBS).

de vervollegsels. De gemiddelde legselgrootte van de eerste legsel was 5,04 eieren per legsel. Die legselgrootte is kleiner dan de gemiddelde legselgrootte van de eerste legsel uit de gegevens van Sovon van ongeveer 6,7 eieren per legsel (Sovon, n=397, Figuur 16). Gemiddeld vlogen er 4,3 jongen per nest uit (Sovon, n=243).

De allereerste eileg van 2014 voor de Spreeuw was op 22 maart 2014 en werd gemeld vanuit de gemeente Leende door Roel Winters.

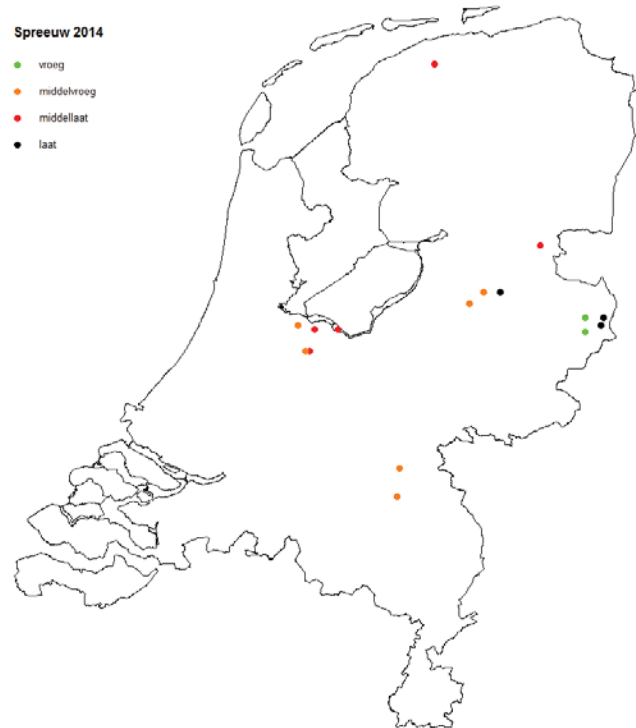
De gemiddelde datum waarop het eerste Spreeuweni gelegd werd is 19 april (dag 109, n= 462, sovon); vroeg-gemiddeld in de langjarige reeks sinds 1984 (zie Figuur 16). De verdeling van de gemiddelde eilegdatum van de eerste legsel per gebied is te zien in Figuur 16.

Figuur 16. Verdeling allereerste eilegdatum van de eerste Spreeuwenlegsel.

De geografische verdeling van de eerste eileg is te zien in Figuur 17. Voor de Spreeuw lijkt er geen duidelijk patroon in te zitten, maar het aantal gegevens is eigenlijk te beperkt om hier een goede uitspraak over te doen. Meer specifieke gegevens zijn daarom zeer gewenst in de komende jaren.

In Figuur 16 is een behoorlijke piek te zien van vervollegsels. Uit de Sovon database (waar deze grafiek een weerslag van is) komen 244 eerste legsel en 145 vervollegsels, het vervollegselpercentage is dus 59,4%, uitzonderlijk hoog omdat normaliter (zie Tabel 3) het percentage volgelegsel niet boven de 5% uitkomt. Dit hoge percentage werd dit jaar ook al direct in

Figuur 17. Geografische verdeling van de allereerste eilegdatum van de Spreeuw over de gebieden in Nederland en Vlaanderen.

het veld waargenomen en werd vastgelegd in een natuurbericht (<http://www.natuurbericht.nl/?id=12612>).

De vervollegselpercentages van de Spreeuw uit de gedetailleerdere Sovon database (Tabel 4) laten een veel hoger percentage zien; gemiddeld 10 procent. Het lage aantal nesten dat daarvoor gebruikt is geeft al aan dat hierover geen al te stevige uitspraken gedaan kunnen worden maar één van de oorzaken voor dit verschil zou kunnen zijn dat een (groot?) deel van de waarnemers

Tabel 3. Vervollegselpercentage bij Spreeuwen 2009-2013 (verzamelformulier gegevens)

	2009	2010	2011	2012	2013
# eerste legsel	31	329	59	63	71
# vervollegsels	1	11	1	1	0
Vervollegselpercentage	3,2	3,3	1,7	1,6	0

Tabel 4. Vervolglegselpercentage bij Spreeuwen 2009-2013 (Sovon gegevens)

	2009	2010	2011	2012	2013
# eerste legfels	26	36	21	43	39
# vervolglegfels	2	8	2	4	2
vervolglegfels (%)	7,7	22,2	9,5	9,3	5,1

geen gegevens verzamelt in de periode van de vervolglegfels!

Aan Figuur 16 is ook goed te zien dat de definitie van vervolglegfels (zie 2.1) "legfels waarvan de eerste eileg minimaal 30 dagen later is dan de allereerste eileg van die soort in dat jaar op hetzelfde terrein" ook van toepassing is op grotere gebieden zoals Nederland. De eerste eileg was, in deze database, op dag 80 (19 maart) en de eerste piek in het legbegin is 30 dagen daarna (dag 110, 20 april) weer over. Daarna beginnen er nog wel wat Spreeuwen met broeden maar de hoofdmacht begint op dag 131 (11 mei) ongeveer 40 dagen nadat er aan eerste legfels begonnen is. Dat klopt goed met de algemene broedbiologische gegevens van de Spreeuw. Gemiddeld worden er 5 tot 7 eieren gelegd, die na 11-13 dagen broeden uitkomen en de jongen verlaten na 17-21 dagen de broedholte, waarna een vervolglegsel begonnen kan worden. Opgeteld zijn dat ongeveer 40 dagen.

4.8. Ringmus

Van de Ringmus zijn er gegevens van 243 legfels in nestkasten binnengekomen uit 23 gebieden; 155 eerste legfels en 88 vervolglegfels (verzamel). Van zeven gebieden (13 legfels) zijn geen nadere gegevens binnengekomen. Van die nestkasten die daarop gecontroleerd zijn is het vervolglegselpercentage ($\#$ vervolglegfels / $\#$ eerste legfels = $142 / 88 =$) 60,6%. Die 243 legfels vormen een goede basis om uitspraken te doen over broedsucces en legfelgrootte. Het broedsucces uit deze kasten was 77,0% voor de eerste legfels en 73,4% voor de vervolglegfels (verzamel), het nestsucces was met 86,7% (sovon, $n=212$) hooggemiddeld.

In het totaal zijn er 1.282 eieren gemeld (verzamel); 790 voor de eerste legfels en 492 voor de vervolglegfels. Van deze eieren zijn er in totaal 1.017 uitgekomen, 642 (81,3%) van de eerste legfels en 375 (76,2%) van de vervolglegfels en zijn er 969 jongen uitgevlogen

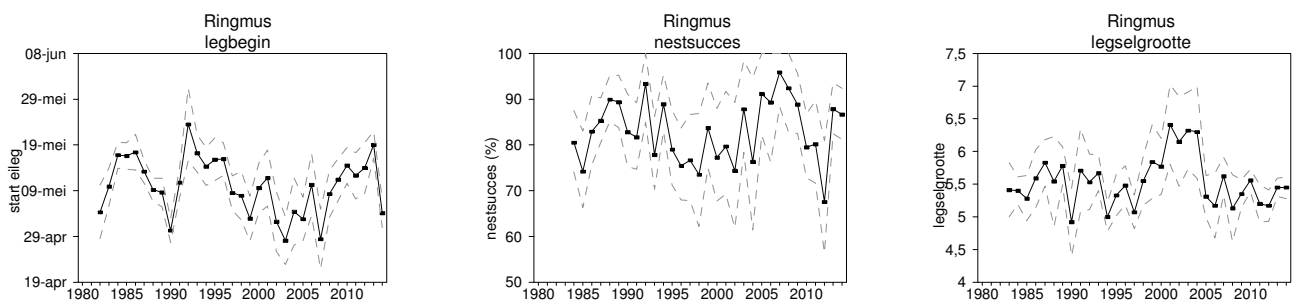
16 eieren van meerdere ringmussen, Raalte, Gerard Broekgerrits.

(verzamel); 608 (94,7%) van de eerste legfels en 361 (96,3%) van de vervolglegfels.

De gemiddelde legfelgrootte van de eerste legfels is 5,56 eieren per legfel voor de eerste legfels en 5,59 eieren per legfel voor de vervolglegfels (verzamel). De gemiddelde legfelgrootte van de eerste legfels van de Ringmus was 5,45 eieren (Sovon, $n=229$, zie Figuur 15). Dat is een gemiddelde legfelgrootte voor de Ringmus als we over de langjarige reeks vanaf 1981 kijken.

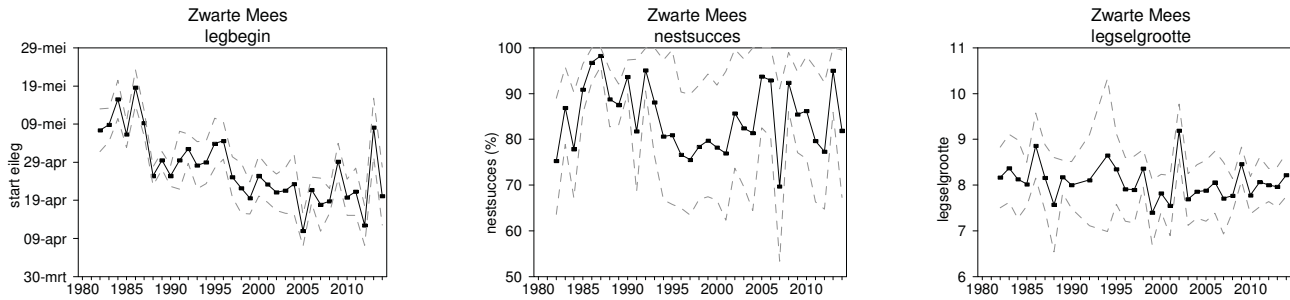
De gemiddelde eerste eilegdatum van het eerste Ringmuslegfel is 25 april (dag 125, $n=246$, sovon, Figuur 15). Dat legbegin is vroeggemiddeld in de reeks vanaf 1983. Nadat er vorig jaar voor het eerst gegevens van meer dan 200 legfels werden ingeleverd, is het aantal dit jaar weer verder gestegen, een prachtig resultaat! Maar let op! Deze soort is erg gevoelig voor verstoring in de eilegfase als er 's morgens en 's middags de nestkast gecontroleerd wordt, daarom wordt met klem aangeraaden alleen 's avonds de kasten te controleren.

De allereerste eileg van 2014 voor de Ringmus 05 april 2014 werd gemeld door Gerrit Kolenbrander vanuit Zevenaar (GLD).

Figuur 18. Grafieken van legbegin, nestsucces en legfelgrootte voor de Ringmus van 1983-2014 (gegevens Meetnet Nestkaarten, Sovon/CBS).

Figuur 19. Grafieken van legbegin, nestsucces en legselgrootte voor de Zwarte mees van 1981-2014 (gegevens Meetnet Nestkaarten, Sovon/CBS).

4.9. Zwarte mees

Van de Zwarte mees zijn in totaal gegevens over 119 legfels ontvangen uit 42 gebieden; daarvan werden er 92 aangeduid als eerste legfel en 27 (34,8%) als vervollegfel. Van drie gebieden (drie legfels) werden geen nadere details ingestuurd. Het is opmerkelijk dat er zoveel gegevens zijn ingestuurd, het aantal legfels waarover we gegevens kregen was, tot nu toe, erg laag (zie Tabel 5). De oorzaak hiervan kan bijna geheel op het conto van NatuurBeschermingsVereniging IJhorst / Staphorst worden geschreven die dit jaar voor het eerst hun gegevens instuurden; zij waren goed voor maar liefst 58 Zwarte meeslegfels.

Tabel 5. Binnengekomen gegevens Zwarte mees

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
# legfels	65	75	68	57	31	119
# terreinen	19	13	20	18	15	42

Het gemiddelde broedsucces van de Zwarte mees was 69,8% (verzamel) voor de eerste legfels en 68,8% voor de vervollegfels; het gemiddelde nestsucces was 81,9% (n=27, sovon); gemiddeld in de langjarige reeks vanaf 1982 (zie Figuur 19).

In het totaal zijn er 926 eieren gelegd (verzamel); 709 voor de eerste legfels en 217 voor de vervollegfels (verzamel), zijn er 702 jongen uitgekomen: 530 (80,5%) van de eerste legfels en 172 (89,8%) van de vervollegfels en zijn er 672 jongen uitgevlogen; 508 (93,5%) van de eerste legfels en 164 (90,6%) van de vervollegfels. De gemiddelde legselgrootte van de eerste Zwarte meeslegfels was 8,00 eieren (verzamel, n=89) of 8,22 eieren voor de eerste legfels (Sovon, n=27) en 8,03 eieren (verzamel, n= 27) voor de vervollegfels. Dat sovon getal voor de eerste legfels is hooggemiddeld over de langjarige tijdreeks (zie Figuur 18). Gemiddeld vlogen er per nest 7,0 jongen uit (Sovon, n=27).

De gemiddelde eerste eilegdatum van de eerste legfel was 21 april (dag 111, n=32, sovon) dat is, in tegenstelling tot de Kool- en Pimpelmees een gemiddelde eerste eilegdatum over de laatste twintig jaar (zie Figuur 19). De allereerste eileg van 2014 voor de Zwarte Mees was op 25 maart 2014 en werd gemeld uit gebied Warnsborn-Westerheide (Arnhem) waar het Nederlands Instituut voor Ecologie (NIOO) onderzoek doet.

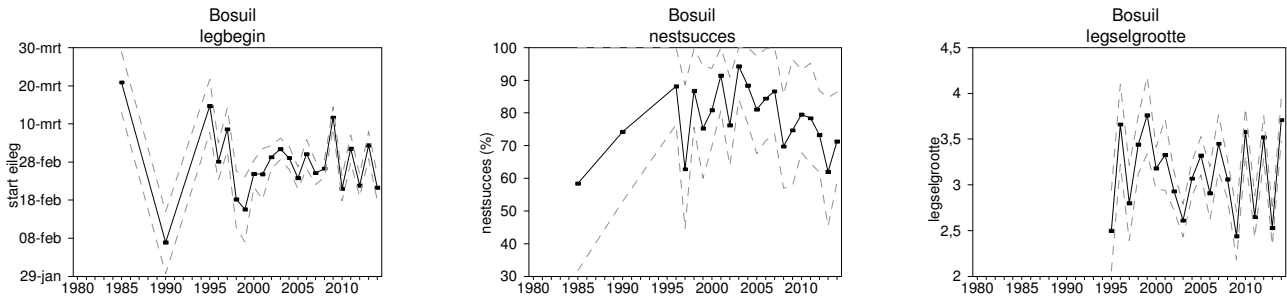

Zwarte mezenkast, Ronald Beskers.

4.10. Bosuil

Van de Bosuil zijn, via de verzamelformulieren, gegevens uit 79 nestkasten binnengekomen uit 18 gebieden, 78 eerste legfels en één vervollegfel; van één gebied (twee legfels) zijn geen verdere gegevens ontvangen. Het broedsucces van de Bosuil was maar liefst 73,9%. Dat is bijna 50% hoger dan vorig jaar (25,9%). Bij Sovon zijn ook broedbiologische gegevens over de Bosuil binnengekomen: 103 legfels uit nestkasten, bijna het dubbele van vorig jaar (56 legfels) maar minder dan 2012 (145 legfels). Het nestsucces is met 71,3% (sovon, n=91) is iets lager dan het langjarig gemiddelde (79,2%) over de laatste 18 jaar (zie Figuur 20).

Van de 76 eerste legfels zijn 276 eieren gemeld (verzamel, gemiddeld 3,63 per legfel). Hiervan kwamen er 220 uit (79,7%) en uiteindelijk zijn er 204 jongen

Figuur 20. Grafieken van legbegin, nestsucces en legselgrootte voor de Bosuil van 1995-2014 (gegevens Meetnet Nestkaarten, Sovon/CBS).

uitgevlogen (92,7%) dat is gemiddeld 2,68 uitgevlogen jongen per legsel. Het enige vervolglegsel met drie eieren werd verlaten.

De gegevens uit de Sovon nestkaartdatabase laten een vergelijkbaar beeld zien; ook de legselgroottes uit de Sovon database waren zeer groot: 3,71 eieren per legsel (n=73, zie Figuur 23). In de tijdsreeks vanaf 1995 werd er alleen in 1999 een groter gemiddelde legselgrootte (3,76 eieren) gevonden. De gemiddelde legselgrootte (sovon) varieert de laatste 15 jaar tussen 2,4 en 3,8). Per legsel vloegen er gemiddeld 3,37 jongen uit (sovon, n=60).

De gemiddelde datum dat het eerste ei gelegd werd was 22 februari (dag 53, n=103) en daarmee zeer vroeg over de langjarige reeks vanaf 1995 (zie Figuur 20). De allervroegste eerste eilegdatum van de Bosuil was op 17 januari 2014 en werd gemeld uit het Gooi door VVG Het Gooi en omstreken.

Het lijkt er dus op dat het een erg goed broedseizoen is geweest voor de Bosuil, met veel en grote legsels en veel uitgevlogen jongen. Andere uilen als Kerkuil en Velduil hebben een zeer goed jaar achter de rug door de, lokaal, zeer hoge muizenstand. Hoewel de Bosuil een gevarieerder dieet aankan, lijken ze toch ook geprofiteerd te hebben van deze muizenpiek.

4.11. Gekraagde Roodstaart

Van de Gekraagde Roodstaart zijn gegevens binnengekomen uit 26 gebieden: in het totaal is over 63 legsels informatie ontvangen, 60 eerste legsels en drie ver-

vollegsels (5,0%). Van drie gebieden (vier legsels) werden geen nadere details ontvangen.

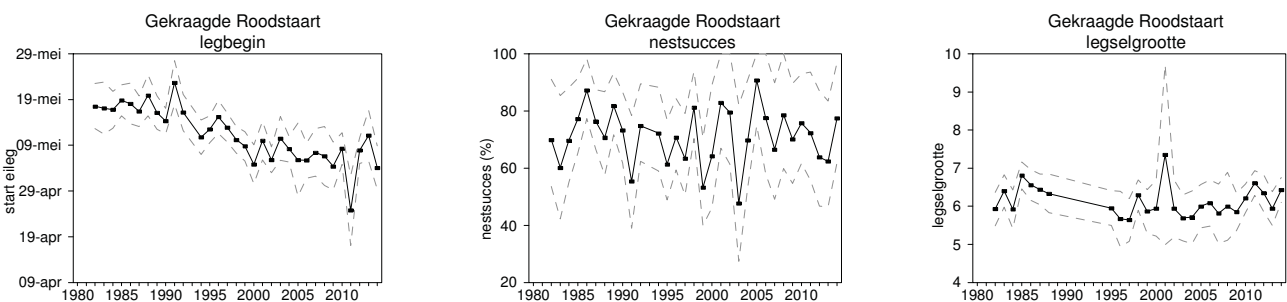
Het gemiddelde broedsucces van de Gekraagde Roodstaart was 75,6% (verzamel), voor de eerste legsels en 84,2% voor de vervollegsels; het gemiddelde nestsucces was 77,5% (sovon, n=28) en dat is hooggemiddeld over de laatste dertig jaar (zie Figuur 21).

In het totaal zijn er 355 eieren gelegd (verzamel); 336 voor de eerste legsels en 19 voor de vervollegsels (verzamel), zijn er 294 jongen uitgekomen: 277 (82,4%) van de eerste legsels en 17 (89,5%) van de vervollegsels en zijn er 270 jongen uitgevlogen; 254 (91,7%) van de eerste legsels en 16 (94,1%) van de vervollegsels.

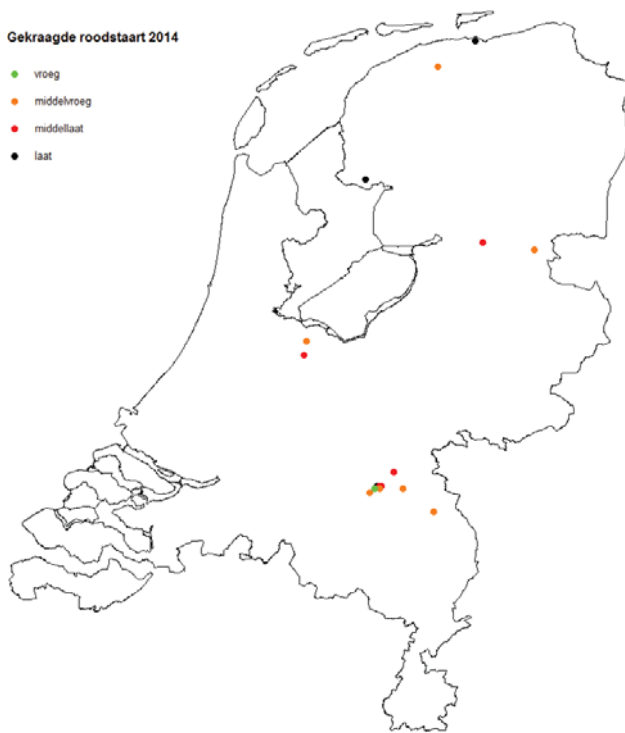
De gemiddelde legselgrootte van de eerste Gekraagde Roodstaartlegsels was 6,00 eieren (verzamel, n=56) en 6,33 voor de vervollegsels of 6,43 eieren voor de eerste legsels (Sovon, n=28). Dit is een hooggemiddelde legselgrootte van het eerste legsel over de laatste 20 jaar die verder opvallend constant leek maar de laatste jaren iets lijkt toe te nemen (sovon, Figuur 21). Het gemiddeld aantal uitgevlogen jongen was, net als vorig jaar, 5,9 per legsel (sovon, n=21).

De gemiddelde eerste eileg van de eerste legsel was 05 mei (dag 125, n=28, sovon) is, zeer vroeg over de laatste van de afgelopen twintig jaar (Figuur 20), alleen 2011 was met 25 april vroeger. De allereerste eileg van 2014 voor de Gekraagde Roodstaart was op 22 april 2014 en werd gemeld uit terrein Doelenweg / Golfbaan te Uden door Vogelwacht Uden e.o. (Figuur 22).

Doordat we eigenlijk te weinig nestkastgegevens van de Gekraagde roodstaart binnen krijgen zijn er geen echte duidelijke geografische verschillen in eerste legdatum te

Figuur 21. Grafieken van legbegin, nestsucces en legselgrootte voor de Gekraagde Roodstaart van 1981-2014 (gegevens Meetnet Nestkaarten, Sovon/CBS).

Figuur 22. Geografische verdeling van de allereerste eilegdatum van de Gekraagde Roodstaart over de gebieden in Nederland en Vlaanderen.

zien al worden de late legsels wel in het noorden aangetroffen (Figuur 22).

Het zou mooi zijn als we voor deze soort in de toekomst meer informatie zouden ontvangen zodat er betere uitspraken over trends gedaan kunnen worden. Deze soort geeft de voorkeur aan grotere invlieggaten waardoor er meer licht in de nestkast valt en verder is het opvallend dat ze in hele rotte nestkasten broeden, dus laat vooral hangen die oude kasten!

4.12. Holenduif

Peter Alblas geeft verder in het NESTKAST jaarverslag over 2011 een mooi overzicht van zijn onderzoek aan Holenduiven in Maastricht, omdat hij het niet eens was met hoe deze soort in de jaren daarvoor gerapporteerd werd. Voor een soort als de Holenduif zijn de eerste eilegdatum en de verhouding eerste en vervollegsels eigenlijk vreemde parameters want ze kunnen wel vijf legsels per jaar leggen! Ook worden legsels vaak niet lang genoeg gevolgd waardoor cijfers over nestsucces en broedsucces moeilijk op waarheid te schatten zijn. In de analyse van de cijfers hieronder worden dus ook alle nesten op een hoop geveegd.

Van de Holenduif zijn gegevens binnengekomen van 60 legsels in nestkasten uit 13 gebieden. Deze werden aangeduid als 59 eerste legsels en één vervollegsels (verzamel) maar worden hier dus op een hoop gegooid. Van 3 gebieden (49 legsels) zijn, evenwel, geen nadere gegevens ontvangen, een groot deel van de gegevens is dus feitelijk onbruikbaar.

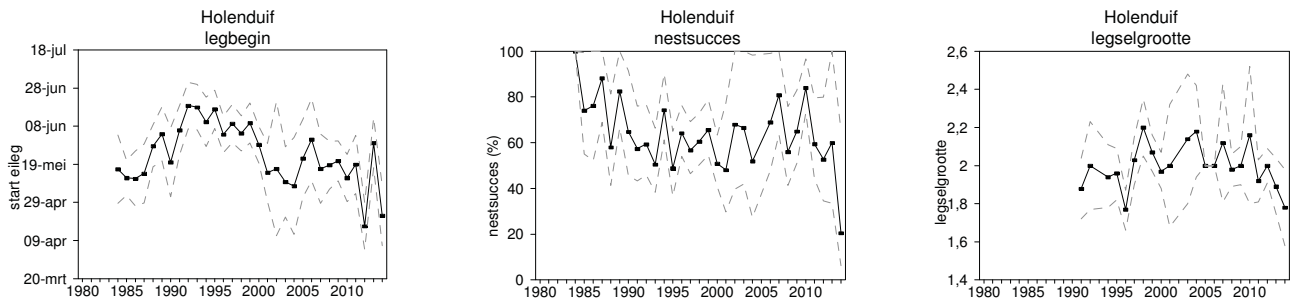

Gekraagde Roodstaart, de Snip, Jan van der Geld

Jonge Holenduiven in de Achterhoek 18 april 2014, Jan Nijhof

Figuur 23. Grafieken van legbegin, nestsucces en legselgrootte voor de Holenduif van 1983-2014 (gegevens Meetnet Nestkaarten, Sovon/CBS).

Het broedsucces uit deze kasten was 90,0% (verzamel, $n=10$) voor de eerste legfels, het enige vervollegsel is niet uitgekomen. Het gemiddelde nestsucces was 20,5% (sovon, $n=24$). Dat nestsucces is het laagste gemiddeld over de laatste 25 jaar (zie Figuur 23).

In het totaal zijn er 20 eieren gemeld (verzamel) waarvan er in totaal 18 zijn uitgekomen (90,0%) die ook allemaal zijn uitgevlogen (100%). De gemiddelde legselgrootte van de eerste legfels was 2,0 eieren per legsel. Die legselgrootte voor de eerste legfels is iets groter dan de gemiddelde legselgrootte uit de gegevens van Sovon van 1,78 eieren per legsel ($n=18$), dat is, met 1996, de kleinste legselgrootte over de hele tijdreeks vanaf 1991 (zie Figuur 23)!

De gemiddelde eerste eilegdatum voor de Holenduif was 23 april (dag 113, $n=29$, Sovon), dat is na een heel vroeg 2012, het vroegste gemiddelde begin over de langjarige reeks vanaf 1991 (Figuur 22). Het aantal legfels waar deze getallen op gebaseerd zijn is natuurlijk laag en daarom is een vergelijking over meerdere jaren erg moeilijk.

De allereerste eileg van 2014 voor de Holenduif was al op 22 februari 2014 en werd gemeld in het gebied Sypsteyn Loosdrecht door VWG Het Gooi en omstreken. Meer en vooral betere gegevens (het hele jaar door controleren en langer de nesten volgen) zijn zeer gewenst in de komende jaren!

4.13. Andere soorten

Van een aantal soorten zijn ook nog gegevens binnengekomen via de verzamelformulieren waardoor we ook nog wat over de broedbiologie van deze soorten kunnen zeggen. Maar omdat het meestal (zeer) weinig legfels met details omvat kunnen we geen heel stellige uitspraken doen over deze soorten. Over deze soorten willen we eigenlijk veel meer gegevens ontvangen! De bruikbare gegevens die we hebben worden hier toch gepresenteerd.

Grote Bonte Specht

Van de Grote bonte specht zijn er gegevens van acht legfels in nestkasten binnengekomen (uit drie gebieden); dit zijn allemaal eerste legfels (verzamel).

Het broedsucces uit deze kasten was 77,3% (verzamel). Bij die acht legfels zijn in totaal zijn er 44 eieren gelegd (verzamel), zijn er 35 jongen uitgekomen (79,5%) waarvan er 34 jongen uitgevlogen (97,1%).

De gemiddelde legselgrootte van de eerste Grote bonte

spechtlegfels was 5,5 eieren (verzamel). Het eerste ei van het vroegste legsel werd gelegd op 04 april 2014 en werd gemeld uit het gebied Goorsche Bossen bij Erp door Vogelwacht Uden e.o..

Bij Sovon zijn te weinig nestkaarten van deze soort binnengekomen om zinnige berekeningen te maken. Meer gegevens zijn zeer gewenst in de komende jaren!

Grote bonte specht vrouw op twee eieren, 10 april 2014, Odiliapeel, Lambert Verkuijlen

Witte kwikstaart

Er zijn maar zeven legfels van de Witte kwikstaart ingestuurd uit zes gebieden. In totaal werden er 34 eieren

5 eieren van Witte kwikstaart in een steenuilenkast 11 juli 2011, Gerard Broekgerrits.

gevonden (gemiddeld 4,75 eieren per nest), zijn er 30 uitgekomen (88,2%) waarvan er achttien (60%) uitgevlogen zijn. Het eerste ei werd gelegd op 10 april 2014 en werd gemeld in de Snip, Hilversum door VWG Het Gooi en omstreken.

Winterkoning

Van de Winterkoning zijn er gegevens van 22 legfels in nestkasten binnengekomen uit 17 gebieden, 20 eerste legfels (verzamel) en twee vervolglegfels. Dit zijn net genoeg gegevens van deze soort om zinnige berekeningen te maken. Van twee legfels zijn geen nadere gegevens ontvangen. Het gemiddelde broedsucces uit deze kasten was 66,0% (verzamel, n=25) voor de eerste legfels. Het gemiddelde nestsucces 30,3% (sovon, n=15).

In het totaal zijn er in die 20 eerste legfels 94 eieren gelegd (verzamel), zijn er 63 jongen (67,0%) uitgekomen, waarvan er 62 zijn uitgevlogen (98,4%). De gemiddelde legfelgrootte van de eerste legfels was 4,7 eieren (verzamel), die berekend uit het nestkaartenprogramma van Sovon was groter (5,7; n=13). De twee vervolglegfels hadden ieder 6 eieren waarvan alles van één legfel uitkwam maar later niks uitvlog.

De gemiddelde eidatum van de eerste legfels was 26 april (dag 116, n=15). Het eerste ei van het vroegste legfel werd gelegd op 06 april 2014 en werd gemeld door Bareld Storm uit Suamer (Fr) en Joop Vogelzang uit de buurt van Markelo (Ov).

Meer gegevens zijn zeer gewenst in de komende jaren!

Roodborst

Van de Roodborst zijn er gegevens van 37 legfels in nestkasten binnengekomen, 32 eerste legfels en vijf vervolglegfels uit 31 gebieden (verzamel). Van zes gebieden legfel (zeven legfels) zijn geen nadere gegevens ontvangen. Het broedsucces uit deze kasten was 68,1% voor de eerste legfels en 74,1% voor de vervolglegfels (verzamel).

In het totaal zijn, bij de 25 eerste legfels, 165 eieren gelegd (verzamel); 138 voor de eerste legfels en 27 voor de vervolglegfels (verzamel), zijn er 120 jongen uitgekomen: 100 (72,5%) van de eerste legfels en 20 (74,1%) van de vervolglegfels en zijn er 114 jongen uitgevlogen; 94 (94,0%) van de eerste legfels en 20 (100%) van de vervolglegfels.

De gemiddelde legfelgrootte van de eerste Roodborstlegfels

Allereerst gemelde nestje van Roodborst in Nederland gemeld op 18 maart 2014, Els Loeffen

was 5,5 eieren voor de eerste legfels of 5,2 (sovon, n=20) en 5,4 voor het vervolglegfels (verzamel).

De gemiddelde eerste eidatum was op 27 april (sovon, dag 117, n=21). Het eerste ei van het vroegste legfel werd gemeld op 18 maart 2014 en werd gemeld uit Velp (NB) door Vogelwacht Uden e.o..

Meer gegevens zijn zeer gewenst in de komende jaren!

Grauwe Vliegenvanger

Van de Grauwe vliegenvanger zijn er gegevens van veertig legfels in nestkasten binnengekomen, 39 eerste legfels en één vervolglegfel uit zeventien gebieden (verzamel). Van vijf eerste legfels zijn geen nadere details bekend. Het broedsucces uit deze kasten was 25,4% voor de eerste legfels; bij het enige vervolglegfel werden 3 eieren gelegd die niet uitkwamen. Bij Sovon zijn te weinig nestkaarten van deze soort binnengekomen om zinnige berekeningen te maken.

In het totaal zijn er 122 eieren gelegd (verzamel) bij de 24 eerste legfels, zijn er 77 jongen uitgekomen (63,1%) en zijn er maar 31 jongen uitgevlogen (40,3%).

De gemiddelde legfelgrootte van de eerste Grauwe vliegenvangerlegfels was, dus, maar 5,1 eieren (verzamel).

De gemiddelde eidatum van de eerste legfels was 24 mei (dag 144, n=13). Het eerste ei van het vroegste legfel werd gelegd op 24 april 2014 en werd gemeld zowel op 'route 29' door NatuurBeschermingsVereniging IJhorst/Staphorst.

Meer gegevens zijn zeer gewenst in de komende jaren!

Glanskop

Van de Glanskop zijn er gegevens van 23 legfels in nestkasten binnengekomen (uit 22 gebieden); dit zijn allemaal eerste legfels (verzamel). Van drie legfels werden geen details ontvangen.

Het gemiddelde broedsucces uit deze kasten was 92,3% (verzamel, n=20), het gemiddelde nestsucces 88,4% (n=13). Bij die 20 legfels zijn in totaal zijn er 168 eieren gelegd (verzamel), zijn er 161 jongen uitgekomen (95,8%) en zijn er 155 jongen uitgevlogen (96,3%).

De gemiddelde legfelgrootte van de eerste Glanskoplegfels was 8,4 eieren (verzamel, n=20). De gemiddelde eerste eidatum was op 06 april (dag 96, n=13). Het eerste ei van het vroegste legfel werd gelegd op 29 maart 2014 en werd gemeld door het Fred Hopman uit IJmuiden.

Bij Sovon zijn te weinig nestkaarten van deze soort binnengekomen om zinnige berekeningen te maken. Meer gegevens zijn zeer gewenst in de komende jaren!

In hoofdstuk 6.3 is een fotoreportage te zien van het nest, de eieren en jongen van de Glanskop.

Matkop

Van de Matkop zijn er gegevens van maar drie nestkastlegfels binnengekomen (verzamel) uit drie verschillende gebieden maar van één legfel werden geen details ontvangen. Het broedsucces uit deze kasten was 95%.

De twee legfels hadden 20 eieren, daarvan zijn er 19 uitgekomen (95%) die ook allemaal uitvlogen.

Het eerste ei van het vroegste legfel werd gelegd op 05 april 2014 en werd gemeld uit gebied Bennekomse Bos door het Nederlands Instituut voor Ecologie (NIOO).

Bij Sovon zijn te weinig nestkaarten van deze soort binnengekomen om zinnige berekeningen te maken. Meer gegevens zijn zeer gewenst in de komende jaren!

Matkopjongen, Gerard Broekgerrits

Boomkruiper

Van de Boomkruiper zijn er gegevens van achttien legfels in nestkasten binnengekomen (uit acht gebieden); dit zijn allemaal eerste legfels (verzamel). Van elf legfels werden geen details doorgegeven.

Het broedsucces uit deze kasten was 57,2% (verzamel). In het totaal zijn er 42 eieren gelegd (verzamel), zijn er 29 jongen uitgekomen (69,0%) en zijn er 24 jongen uitgevlogen (82,8%).

De gemiddelde legfelgrootte van de eerste Boomkruiperlegfels was 6,0 eieren (verzamel). Het eerste ei van het vroegste legfel werd gelegd op 27 maart 2014 vanuit de Maasheggen.

Bij Sovon zijn te weinig nestkaarten van deze soort binnengekomen om zinnige berekeningen te maken. Meer gegevens zijn zeer gewenst in de komende jaren!

Boomkruipernest met 6 eieren, Gerard Broekgerrits

Kauw

Van de Kauw zijn er gegevens van 14 legfels in nestkasten binnengekomen (uit acht gebieden). Van zeven legfels werden geen nadere details ontvangen. Het broedsucces uit deze kasten was 70,3% (verzamel). Van die zeven legfels zijn 27 eieren gemeld (gemiddeld 3,9 eieren per legfel). Daarvan kwamen er 19 uit (70,3%) die ook allemaal uitvlogen (100%). Bij Sovon zijn te weinig nestkaarten van deze soort binnengekomen (<10) om zinnige berekeningen te maken.

De allervroegste eerste eileg van de Kauw was 26 maart 2014 en werd gemeld uit Eemnes Goyer Golf door VWG Het Gooi en omstreken.

Het aantal legfels waar deze getallen op gebaseerd zijn is natuurlijk laag en daarom is een vergelijking over meerdere jaren erg moeilijk. Meer gegevens zijn daarom zeer gewenst in de komende jaren!

Huismus

Van de Huismus zijn er gegevens van 55 legfels in nestkasten binnengekomen, 45 eerste legfels en tien vervolglegfels uit zestien gebieden (verzamel). Van acht gebieden (23 eerste legfels en twee vervolglegfels) zijn geen nadere details ontvangen.

In het totaal zijn er 98 eieren gelegd (verzamel); 67 voor de eerste legfels en 31 voor de vervolglegfels (verzamel), zijn er 85 jongen uitgekomen: 54 (80,6,2%) van de eerste legfels en 31 (100%) van de vervolglegfels en zijn er 84 jongen uitgevlogen; 53 (98,1%) van de eerste legfels en 31 (100%) van de vervolglegfels. Het gemiddelde broedsucces komt daarmee op 79,1% voor de eerste legfels en op 100% voor de vervolglegfels (verzamel). Het gemiddelde nestsucces voor de alle legfels was 83,6% (sovon).

De gemiddelde legfelgrootte van de eerste Huismuslegfels was 3,0 eieren (verzamel) of 4,57 eieren voor de eerste legfels (Sovon, n=21) en 3,88 eieren (verzamel) voor de vervolglegfels.

De gemiddelde datum waarop het eerste ei van de eerste Huismuslegfels werd gelegd was 29 april (dag 119, n=40 sovon) en hiermee de vroegste over de hele meetreeks vanaf 2001. Het eerste ei van het vroegste legfel werd gelegd op 5 april 2014 en werd gemeld uit De Losserhof bij Losser (Ov) door VWG losser.

We hopen dat er volgend jaar nog meer details van deze soort binnenkomen.

Draaihals

Door Soort Behoud Dierenwereld Veluwe SBDV werd bij Radio Kootwijk deze zomer een legfel van de Draaihals aangetroffen. Deze begon op 28 mei 2014 met een nest van zeven eieren die ook allemaal uitkwamen en waarvan ook alle jongen uitvlogen.

Dit nestgeval wordt uitvoerig beschreven in beschreven in hoofdstuk 7.2.

5. Discussie

5.1. Broedseizoen 2014, zeer warm voorjaar resulteert in recordvroeg legbegin en bovengemiddeld broedsucces

Recordvroeg legbegin voor Mezen, Boomklever, Huismus en Holenduif door zeer warm voorjaar

Het broedseizoen van 2014 was totaal anders dan die van het jaar daarvoor. Beleefden we in 2013 een lang aanhoudend koud voorjaar waardoor standvogels als Koolmees, Pimpelmees, Boomklever en Ringmus heel laat met eileg begonnen, dit jaar was het precies omgekeerd!

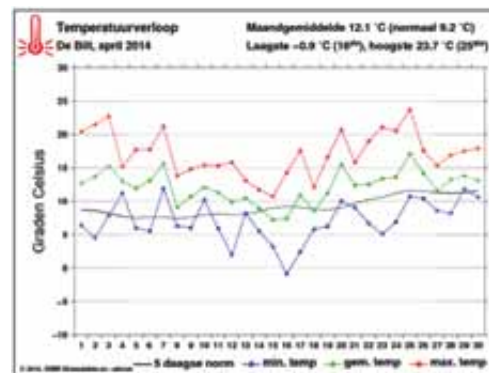
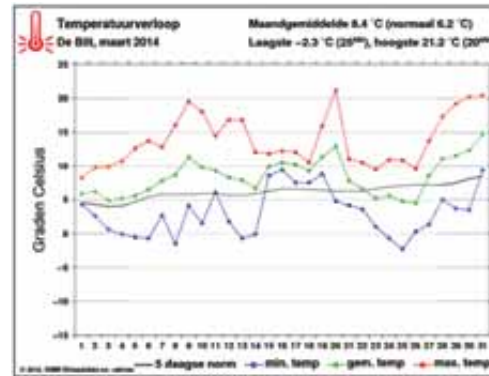
Uit het seizoenoverzicht van het KNMI (zie 9.1) blijkt dat het de lente extreem zacht en zonnig was met een vrijwel normale hoeveelheid neerslag. Deze op één na zachtste lente in drie eeuwen volgde op een uitzonderlijk zachte winter. Ook de vrij warme zomer die volgde was gunstig voor een goed broedseizoen al waren er wel wat contrasten: een zeer koele augustus volgde op zeer warme juli.

Dit zeer zachte weer zorgde voor een recordvroeg gemiddelde eerste eileg van een aantal standvogels als Koolmees, Pimpelmees, Boomklever, Huismus en Holenduif terwijl Spreeuw, Ringmus en Bosuil vroeg-gemiddeld waren.

- Koolmees: De gemiddelde eerste eilegdatum van het eerste legsel was extreem vroeg; drie dagen vroeger dan in het recordjaar 2007.
- Pimpelmees: De gemiddelde eerste eilegdatum van de eerste legsel was recordvroeg; drie dagen vroeger dan het vorige recordjaar 2007 en de eerste datum in het eerste decade van april eilegdatum sinds 1982.
- Boomklever: De gemiddelde eerste eileg van de eerste legsel van de Boomklever was recordvroeg; is twee dagen vroeger dan het vorige recordjaar 2012.
- Huismus: De gemiddelde datum waarop het eerste ei van de eerste Huismuslegsel werd gelegd was de vroegste over de hele meetreeks vanaf 2001.
- Holenduif: De gemiddelde eerste eilegdatum was, na een recordvroeg 2012, het vroegste gemiddelde begin over de langjarige reeks vanaf 1991.
- Bosuil: De gemiddelde datum dat het eerste Bosuilei gelegd werd was zeer vroeg over de langjarige reeks vanaf 1995.
- Spreeuw: De gemiddelde datum waarop het eerste Spreeuwenei gelegd werd is vroeggemiddeld in de langjarige reeks sinds 1984.
- Ringmus: De gemiddelde eerste eilegdatum van het eerste Ringmuslegsel is vroeggemiddeld in de reeks vanaf 1983.

Er is een opvallende periode waarin verschillende soorten massaal aan de eileg begonnen zijn. De Pimpelmees (Figuur 8) en Boomklever (Figuur 14) beginnen op 28 maart massaal te leggen; de Koolmees (Figuur 5) volgt een dag later en de Spreeuwen nog weer een dag later op 30 maart (Figuur 16). In het weer van die periode zien we een stevige temperatuurstijging die op 26 maart begint en tot half april (ver) boven het gemiddelde ligt

(zie plaatjes temperatuurverloop in maart en april, bron KNMI.nl). Het effect van het warme voorjaar op de eerste eideatum van de trekvogels als Bonte vliegenvanger en Gekraagde roodstaart was gevarieerder... die van de Bonte vliegenvanger was gemiddeld maar die van de Gekraagde roodstaart was zeer vroeg over de laatste van de afgelopen twintig jaar, alleen 2011 was vroeger.

5.2. Voor de rest was het een gemiddeld jaar

In tegenstelling tot de recordvroeg eileg was 2014 verder een heel gemiddeld jaar als we naar de drie andere belangrijke broedparameters: nestsucces, legselgrootte en vervolglegselpercentage kijken. Die waren, op een enkele uitzondering na, voor bijna elke soort gemiddeld over de tijdreeks vanaf 1980.

Nestsucces

Het gemiddelde nestsucces (percentage van de nesten dat minimaal één vliegvlug jong oplevert, berekend met behulp van de Mayfield-methode) was gemiddeld voor de meeste soorten, met name voor de Koolmees, Bonte vliegenvanger, Boomklever, Zwarte mees en Bosuil. Iets beter, maar niet extreem, noem het hooggemiddeld was het voor de Pimpelmees, Spreeuw, Huismus en Gekraagde roodstaart. Alleen voor de Holenduif was het nestsucces laaggemiddeld.

Legselgrootte

Ook de legselgroottes waren over het algemeen gemiddeld en dat gold met name voor de Koolmees, Boomklever en Huismus. De Bosuil, Gekraagde rood-

Spreeuwnest met zes eieren, Lambert Verkuijlen

staart en Zwarte mees hadden een hooggemiddelde legselgrootte in tegenstelling tot de Pimpelmees, Bonte vliegenvanger, Spreeuw en Holenduif die een laag-gemiddelde legselgrootte hadden. De hooggemiddelde legselgrootte voor de Bosuil kan waarschijnlijk verklaard

worden door het uitzonderlijk goede muizenjaar waar veel uilen van profiteerden!

Vervolglegsels

Het vervolglegselpercentage van Koolmees en Pimpelmees, soorten die een behoorlijk veel vervolglegsels kunnen hebben was, resp., 12,2% en 3,4%. Dit zijn heel gemiddelde percentages. Dat gold ook voor de Boomklever (1,05%) maar niet voor de Spreeuw. Door de grote belangstelling voor deze soort door "het SovonJaar van de Spreeuw" werden uitzonderlijk veel en goede gegevens verkregen; maar liefst 244 eerste legsels en 145 vervolglegsels, het vervolglegselpercentage was dus 59,4%. Een heel hoog percentage, zeker in vergelijking met de gegevens van de verzamelformulieren waarbij het percentage nooit boven de 5% uitkwam en ook in vergelijking met de gegevens uit de Sovon database die een gemiddelde van 10% geeft. Eén van de oorzaken voor dit verschil zou kunnen zijn dat een (groot?) deel van de waarnemers geen gegevens verzamelt in de periode van de vervolglegsels.

Spreeuwenjongen vijf dagen oud, Lambert Verkuijlen

Spreeuwenjongen 17 dagen oud, Lambert Verkuijlen

6. Opmerkelijke zaken

6.1. Goed kijken! De verschillen zitten in de details

Koolmees met een asynchrone vleugelgroei

Koolmees met een asynchrone vleugelgroei, Henri Bouwmeester

Dat het de moeite loont om ook jongen goed te bekijken bewijst Henri Bouwmeester. Hij trof deze Koolmees aan met een asynchrone vleugelgroei; de rechtervleugel wordt normaliter aangetroffen als de vogel 13 dagen oud is terwijl de linkervleugel wijst op negen dagen ontwikkeling

Koolmees met Pokken

Koolmees met pokken, Henri Bouwmeester

Henri Bouwmeester trof deze Koolmees aan met een pokkengezwel op zijn kop; treft men zo'n nest aan (bijv. bij het tellen van de jongen), dan is het van groot belang de handen nadien te ontsmetten om verspreiding van het virus te voorkomen.

Bonte vliegenvanger met teken op zijn kop, Henri Bouwmeester

Vogels met teken

Henri Bouwmeester trof een Bonte vliegenvanger jong van ca. 12 dgn aan met dikke teken op de kop; sommige BVV nesten kunnen veel teken bevatten als zij op zoogdierrijke plekken hangen. Ouders lopen ze bij het fourageren op en slepen ze mee naar binnen.

Dat teken vaker vogels als slachtoffer gebruiken zag Aart Mulder, hij trof een broedende Pimpelmees aan met een teek op haar wang.

Pimpelmees met een teek op de wang, Aart Mulder

Pimpelmees met kleurwafwijking, Pascal Gijsen

Slachtoffers

Soms is het gebrek aan natuurlijke holtes zo groot, of het aantal beschikbare nestkasten zo klein dat er flink gevochten wordt. Veelvoorkomend zijn gevechten tussen Koolmezen, die vroeg gaan broeden, en Bonte vliegenvangers die later aankomen. Meestal verliest de bonte vliegenvanger het dan. Henri Bouwmeester ving deze man met een opgehakke schedel die het net overleeft heeft.

Bonte vliegenvanger met open schedel, Henri Bouwmeester

Anderen hebben minder geluk en sterven in de kast, zoals te zien is op een andere foto van Henri waar de onfortuinlijk verliezende Pimpelmees verwerkt is in het nestmateriaal (rechtsboven op de foto).

Dode Pimpelmees verwerkt in nestmateriaal van Koolmees, Henri Bouwmeester

6.2. Vleermuizen in nestkasten

Mannetjes Dwergvleermuizen komen na het vogelbroedseizoen in de nestkasten, ze wachten dan op de vrouwtjes die dan nog in oost Europa zijn. Na aankomst van de vrouwtjes wordt er gepaard en deze macho had een harem, bijgaand ook een foto van een mannetje met opgezwollen testikels.

Dwergvleermuis met harem, Crailo, Ronald Beskers

De Rosse vleermuizen zitten veel in de kasten in het begin van het seizoen maart/april soms houden ze ook één kast langer bezet tot eind mei.

Rosse Vleermuizen op Crailo het Gooi, 14 april 2013, Ronald Beskers

Grootoorvleermuizen kun je ook in de nazomer en herfst in nestkasten aantreffen, soms in grote aantallen, tot wel 17 stuks in een koolmeeskast. Maar je kan er ook één enkele aantreffen. Jan Nijhof trof in een koolmezenkast in Odillipeel op 27 juni14 acht Grootoorvleermuizen aan. Het is op de foto's niet te zien of dit gewone of grijze grootoorvleermuizen zijn, wel is goed te zien dat de oren naar achteren weggevouwen worden waarbij alleen het kraakbeen uit blijft steken.

Withalsvliegenvanger bij nestkast

Jan van der Geld trof in Öland, Zweden een Withalsvliegenvanger bij een nestkast aan. Het is natuurlijk de droom van elke nestkastcontroleur om deze soort in de nestkast te hebben, maar dat zal nog wel even duren voordat deze soort zich in Nederland vestigt! Vooral nog zitten ze ver weg in Scandinavië, Oost Duitsland/Polen en Rusland.

Grootoorvleermuizen in een koolmees kast, Odillapeel, Jan Nijhof

Andere zoogdieren worden ook wel eens in nestkasten aangetroffen zoals deze twee jongen Steenmarters in een bosuilenkast in het Gooi.

Withalsvliegenvanger Öland, Jan van der Geld

Twee jonge Steenmarter in een bosuilenkast, Frank Peters

6.3. Gemengde nesten

In de bossen van de Maashorst vlakbij Uden trof Folkert Nijboer een gemengd nest aan van Bonte vliegenvanger en Pimpelmees.

Gemengd nest Bonte vliegenvanger en Pimpelmees, Folkert Nijboer

Pimpelmeesje tussen de jonge Koolmezen, Harry Claasen

Ook in Uden zag Harry Claasen een Pimpelmeesje tussen de veel grotere Koolmezen.
Op gebied de Heidebloem in het Gooi trof Ronald Beskers een Boomklever aan tussen de Pimpelmezen.

Jonge Boomklever tussen de Pimpelmeesjes, Ronald Beskers

Koolmees, Pimpelmees en Bonte vliegenvanger in één kast, fotograaf onbekend

Eerder dit jaar verscheen een foto van zeker vier koolmezen, twee pimpelmezen en twee bonte vliegenvangers in één nestkast. Helaas hebben we niet op tijd kunnen achterhalen van wie deze foto is en wat het verhaal erachter is. Maar we wilden U deze kers op de gemengde nesten kaart toch niet onthouden.

6.4. Glanskoppen

Minne Feenstra

Op 9 maart heb ik te Ubbergen een nestkastverkenning door een stelletje Glanskoppe gezien: het paar gaat een nestkast in en uit. Dit betreft echter een heel beroerd kastje met gaten en een lekkend dak. Daarom heb ik op 14 maart vlakbij twee nieuwe kasten opgehangen met een kleine invliegopening (Pimpelmees grootte); twee kasten met het oog op eventuele concurrentie met Pimpelmezen, zodat voor beide soorten plek zou zijn. Inderdaad werd één kast door Pimpelmezen betrokken en de andere door de Glanskoppen. De Glanskoppenkast hangt op 1.40 m hoogte tegen een dunne boom. Daarna nam ik het volgde waar: op 29 maart: nestbouw, nest ongeveer compleet incl. voerin. Op 2 april werd het eerste ei gelegd van een nest van 7. Op 29 april zag ik 7 jongen waarbij op 4 mei een adult vrouwtje Glanskop bij de 7 jongen in de kast werd aangetroffen. Zes van de jongen en beide ouders zijn geringd door Bram Ubels waarbij de ouders gevangen konden worden tijdens voederbeurten. Op 11 mei staan de grote jongen op punt van uitvliegen maar het is koud weer met onafgebroken regen. Een dag later is het beter weer en blijken om 11.00 uur alle jongen uitgevlogen. Een mooi resultaat!

Glanskopnest, Ubbergen, Minne Feenstra

Glanskopnest, Ubbergen, Minne Feenstra

Glanskopnest met zes eieren, Ubbergen, Minne Feenstra

Glanskopjongen enkele dagen oud, Ubbergen, Minne Feenstra

Glanskopjong ongeveer 10 dagen oud, Ubbergen, Minne Feenstra

6.5. Eendenkorf in de wilg, een goed voorbeeld doet goed volgen!

Leo Ballering

Geinspireerd door het verhaal over de Nonnetjes in de eendenkorven in het NESTKAST jaarverslag van 2013, heb ik tijdens het wilgen knotten in het voorjaar van 2014 zelf een rieten eendenkorf van Vivara bovenop een geknotte wilg vastgemaakt met spijkers en ijzerdraad. Deze wilgen staan in Veghel, NBr "langs" de Aa, zoals het in het Brabants heet en zijn 1.70 meter hoog.

Eendenkorf in geknotte knotwilg, februari 2014, Leo Ballering

Slechts een klein gangetje leidt naar de eendenkorf, Leo Ballering

Detail van gang en eendenkorf, Leo Ballering

Dezelfde knotwilg in juli 2014, eendenkorf is niet meer te zien, Leo Ballering

Zeker als de bomen net geknot zijn ziet het er zeer kwetsbaar uit maar op 13 juli bleek dat de uitschietende takken van de wilg de rieten korf helemaal overwoekerd had maar dat er wel een ingang naar de korf was aangelegd.

Blijkbaar, ook aan het dons in de korf te zien, had er een eend in gebroed! Zeer waarschijnlijk geen Nonnetje maar wel erg leuk om te zien dat het gewoon werkt!

6.5. Vierkantengatenboor in Witrusland

Leo Ballering

Dat je in Witrusland handig moet zijn om te overleven mag bekend zijn maar dat ze daar zelfs vierkantengatenboren hebben om invlieggaten in nestkasten te maken was toch wel een verrassing! Ze maken de kasten daar wel van heel dik hout, die gaan waarschijnlijk ook lang mee.

Koolmezenkasten met vierkante invlieggaten, Witrusland, Leo Ballering

7. Korte artikelen

7.1. Bosuil in grote "nestkast"

Pieter Wouters

Op 28 maart 2014, tijdens inventarisatiewerk voor de vogelatlas (Peelsche Heide - Gemeente Reusel-De Mierden) ontdekte ik een mij onbekende bosuilennestkast. Dit trekt extra mijn aandacht daar ik zelf een aantal bosuilenkasten heb hangen binnen deze gemeente. Naast de onbezette bosuilenkast hingen er nog wat kleinere nestkasten en was er een voederautomaat opgehangen. Aan de rand van een dicht perceel stond tevens een luxe hoogzit. Het betrof hier duidelijk een jagersdomeintje. Ik

kon het niet na laten even in de hoogzit te gaan kijken. Terwijl ik de trap op ging vloog er door het openstaande schuifraampje een bosuil naar buiten! Binnen vond ik op de stoel een 'nest' van de bosuil met twee eieren erin. In de nacht van 8 op 9 april heb ik er een cameraval

bijgezet. Waarschijnlijk stond deze te dichtbij de stoel, alle foto's die gedurende de nacht zijn gemaakt waren namelijk overbelicht. Wel is tijdens de reeks te zien dat aan het eind van de middag het eerste jong wordt geboren. Toen ik 's avonds de cameraval weer kwam ophalen vond ik dan ook het pasgeboren jong, het tweede ei en een man rosse woelmuis op de zitting.

Moest ik nu de eigenaar achterhalen en vragen om het broedsel nu met rust te laten? Ik heb besloten geen slapende jagers wakker te maken. In die week tussen nestvondst en cameraval was er met zekerheid niemand binnen geweest. En al zou de jager komen dan mocht ik toch aannemen dat zo'n natuurliefhebber alles wel met rust zou laten. Nou daar heb ik me lelijk in vergist. Toen ik na een week weer ging kijken was de deken op de stoel uitgeklopt en van het broedsel was niets meer te bekennen!

7.2. Vreemde vogels, Draaihals in mezenkast?

Tekst en foto's Henry Kats (SBDV)

In de natuurgebieden bij Radio Kootwijk hebben vrijwilligers van de Stichting Behoud Dierenwereld Veluwe nestkasten hangen. Sinds jaren inventariseren wij daar de vogels. Gegevens van onze nestkasteninventarisatie gaan ieder jaar naar Staatsbosbeheer (terreineigenaar) en naar Sovon Vogelonderzoek Nederland.

Vanaf 2010 zijn onze inventarisaties gekoppeld aan een klimaatonderzoek van de Universiteit van Groningen. Belangrijk voor hen is te weten op welke dag het eerste ei is gelegd van de verschillende vogelsoorten. Deze gegevens over een aantal jaren kunnen inzicht geven in veranderingen in het gebied die wellicht door het klimaat worden bepaald. Ook voor Staatsbosbeheer zijn deze gegevens belangrijk om inzicht te krijgen in klimaatverandering. Dit onderzoek is een reden om door te gaan met ons nestkastenproject.

Draaihals in mezenkast?

Tijdens mijn ronde op 31 mei ontdekte ik in een nestkast vier witte eieren en bijna geen nestmateriaal. De meeste koolmeesjongen waren al uitgevlogen en de bonte vliegenvangers waren druk bezig hun jongen van eten te voorzien. Ik was er van overtuigd dat dit geen tweede nest van een koolmees kon zijn. Spannend en iets om goed in de gaten te gaan houden. Een week later, op 7 juni zag ik voor het eerst de broedende vogel in die nestkast. Ik kon mijn geluk niet op want ik was er van overtuigd dat dit een Draaihals moest zijn. Nog nooit hadden we in dit gebied een Draaihals waargenomen. Wel hangen er sinds jaren twee draaihalskasten bij de heide maar deze Draaihals had een mezenkast als woning uitgekozen.

Op 18 juni zag ik voor het eerst de draaihals aan de nestkast hangen met voer in de bek. Het regende die dag maar ik wilde graag gaan kijken omdat ik de dag daarna op vakantie zou gaan. Ongeveer om de tien minuten werd er opnieuw voer aangevoerd. In de regen heb ik de eerste foto's kunnen maken van de Draaihals die aan de nestkast hangt.

Hoewel ik graag de ontwikkelingen van de draaihalsfamilie wilde volgen en er zeker wat foto's van wilde maken zijn mijn vrouw en ik toch maar naar Italië gegaan. Op 28 juni kwamen we 's avonds laat thuis, de ochtend na thuiskomst ben ik direct naar het nestkasten-

gebied gegaan om te kijken hoe het was met de familie Draaihals. Zou alles nog goed zijn, was er geen boommarter geweest die draaihals lust? Boommarters weten precies hoe ze een nestkast open kunnen maken om de vogels op te kunnen eten. Om dit tegen te gaan heb ik bij alle kasten een stukje ijzerdraad gemaakt om het deksel. Ach, als een boommarter een keer jonge koolmezen rooft is dat niet zo erg maar alsjeblieft niet mijn Draaihalzen! Gelukkig, na een half uurtje wachten ineens weer de draaihals aan de kast. Voorzichtig ben ik tussen de voersessies naar de kast gegaan en heb er in gekeken. Zeven grote jongen staaarde mij angstig of verbaasd aan. Ik wist nu hoeveel jongen er waren dus ik ben niet meer bij de nestkast in de buurt geweest maar af en toe op afstand gekeken of er nog activiteit was.

Iets meer over de Draaihals

Deze slanke vogel heeft bruine veren die gemengd zijn met zwarte en grijze kleuren en valt door de boomschorskleur totaal niet op in het bos, een perfecte camouflage. Hij heeft een roomgele gestreepte onderzijde. Over het oog loopt een donkere oogstreep. De snavel is spits met een scherpe punt en lijkt niet op de beitelssnavel van andere spechtensoorten. De draaihals met een totale lengte van 16 centimeter heeft net als de andere spechten 2 tenen naar voren gericht en 2 naar achteren. Hoewel de Draaihals (*Jynx torquilla*) tot de familie van de spechten behoort, wijkt het gedrag van de vogel af van dat van de meeste verwante soorten. De vogel klimt niet langs boomstammen en leeft voornamelijk op de grond of hoog in de bomen. Bij gevaar kruipt de vogel dicht tegen een boomtak of de grond, waarbij ze met hun flexibele hals de kop heen en weer draaien, vandaar hun naam Draaihals. Bij bedreiging flitsen ze met de tong telkens uit hun snavel waardoor er een sissend geluid ontstaat dat op het sissen van een levensechte slang lijkt.

Het vrouwtje en mannetje zoeken beide naar een geschikte broedplaats. Door zijn zwakke snavel hakt de draaihals zelf geen nest maar maakt gebruik van vermolmd loofbomen en bestaande nesten van o.a. mezen, gekraagde roodstaarten, bonte vliegenvangers, spechtenholen en nestkasten. Eind mei, begin juni worden er in het nest 7 tot 10 eieren gelegd, een bijzonderheid is

dat zij meer dan een ei per dag leggen. In ongeveer 12 tot 14 dagen worden de eieren door de beide ouders uitgebroed. Vaak zie je bij de vogels, waarvan het mannetje en vrouwtje er bijna het zelfde uit zien, dat ze om

beurten broeden en samen voor de jongen zorgen. De jonge Draaihalzen die met mierenbroed worden gevoerd verlaten hun nestruimte na 19 tot 22 dagen en worden daarna nog 10 dagen door hun ouders verzorgd. De draaihals staat op de Rode Lijst van Nederlandse broedvogels.

Leefgebied

Op de Veluwe kunnen we de Draaihalzen vinden in bosgebieden met een open landschapsstructuur met zandgronden en heidevelden waar voldoende mieren te vinden zijn. Hieraan voldoet het gebied in Radio Kootwijk. Het aanbod aan natuurlijke nestholten wordt bepaald door de boomsoorten en de leeftijd van de bomen. Loofhout is in dit opzicht beter dan het harde harsachtige naaldhout. De aanwezigheid van spechten is groter in een bos met loofbomen dan in een bos met naaldbomen.

Een gemis in de bosgebieden bij Radio Kootwijk is dat er weinig oude, vermolmde loofbomen zijn, zeker aan de kant van het open terrein. Het merendeel van de bomen bestaat uit de grove den. Er komt wel steeds meer jong loofhout. Nestkasten kunnen dan tijdelijk uitkomst bieden.

Overwinteren

De Draaihalzen overwintert in Afrika. Waarom blijft de Draaihalzen niet, net zoals de andere spechtensoorten, in Nederland? Dat heeft alles te maken met de wijze waarop hij zijn voedsel zoekt. Het hoofdvoedsel van de draaihalzen bestaat uit mieren. Deze specht wordt dan ook wel mierenjager genoemd. Aangezien draaihalzen niet kunnen hakken zoals de andere spechten dat doen, is het voor hen moeilijker om voedsel te bemachtigen. Hij foerageert op de grond vanwaar hij mieren en mierenpoppen oppikt met zijn snavel of door deze prooien op te likken met zijn lange kleverige tong.

De Draaihalzen is zeker niet vies van andere insecten zoals kevers, vlinders en insectenlarven. De groene specht heeft ook een lange kleef tong die hij gebruikt om in de mierengangen van een mierenhoop te komen. De tong van de Draaihalzen is hiertoe niet in staat omdat die wel lang is maar veel korter is dan de 14 centimeter lange tong van de groene specht. Er zitten geen weerhaakjes op zoals bij de zwarte specht waardoor allerlei prooien direct vast gesprietst worden. In de winter lopen er geen mieren op de grond en is het aantal insecten minimaal, zeker als het erg koud is. Dat verklaart dus zijn vertrek naar warmere oorden. Maar waarom vliegt deze vogel begin augustus 9600 kilometer naar Afrika en denkt niet halverwege: "Hier ziet het er wel lekker uit, waarom zou ik verder vliegen als ik hier ook mijn voedsel kan vinden?". Ik weet het niet, het heeft met het trekgedrag van de vogels te maken, daar zijn vele theorieën over en worden nog steeds studies naar gedaan.

Een situatie die ook voor de draaihalzen zorgelijk kan worden, zijn de Afrikaanse overwinteringsgebieden. Door steeds meer woestijnvorming en ontbossing kan het wel eens zover komen dat hij een andere plaats moet gaan innemen om te kunnen overleven. Of hij past zich aan... of hij zou kunnen verdwijnen. Het zou misschien ook kunnen dat de Draaihalzen door klimaatsveranderingen in de toekomst hier blijft omdat er dan met warme zomers en matige winters gedurende het hele jaar insecten voorradig zijn. Zo kun je filosoferen over een stukje evolutie dat mede door invloed van mensen wordt bepaald.

Nestverstoorder

In het boek: "De eieren en nesten van onze vogels" door J.G.T.H. van Nes, staat bij bijzonderheden: "Voor de broedtijd nestverstoorder van andere hollen-broedende vogels. Als er jongen zijn brengt de draaihalzen kleine scherpe voorwerpen als stukjes glas, porselein, been, schelpen in het nest. Deze vervullen waarschijnlijk een rol bij de spijsvertering." Wat dit laatste betreft, bij mijn laatste controle en constatering dat alle zeven jonge Draaihalzen zijn uitgevlogen trof ik inderdaad kleine stukjes schelp tussen de opgedroogde uitwerpselen. Ik weet niet of deze draaihalzen volgend jaar weer terugkomen naar hun oude nest (omgeving). En de zeven jongen, waar gaan die volgend jaar naar toe? Komen ze naar Radio Kootwijk en gaan ze een nieuw gebied eigen? Als dat zo is dan breidt de stand zich uit. Spannend om dit te blijven volgen.

7.3. Grote bonte spechten hakken er op los

Tekst en foto's Jan Andries Wagenaar, Vogelwacht Akkerwoude e.o.

In het voorjaar van 2010 is de werkgroep broedzorg

van Vogelwacht Akkerwoude e.o. (Friesland) gestart met het vervaardigen van nestkasten uit restanten van PVC buis. De resultaten in deze nestkasten zijn tot dusverre goed te noemen. Zo zijn in het najaar van 2013 de kleinere type nestkasten (125 mm) vervangen door een groter type nestkast (160 mm). De holenbroeders hebben hierdoor meer aanmerkelijk meer comfort in de nestkasten. Uit het onderzoek is duidelijk gebleken, dat de kleinere jongen hierdoor een grotere overlevingskans hebben. Normaliter worden de kleinere jongen verdrongen door de sterkere en grotere jongen. De oudervogels hebben in dit grotere type nestkast meer oogruimte voor het kroost, waardoor de kleinere onder de jongen ook een kans maken. Met het aanbrengen van extra ven-

tilatieopeningen aan de achterzijde van de nestkast, de nestkast komt als het ware los van de ophanglat te hangen, werd in deze laatste lichting nestkasten het vochtprobleem in de nestkasten ook grotendeels opgelost.

In het najaar van 2014, werd de werkgroep broedzorg van vogelwacht Akkerwoude met een nieuw probleem geconfronteerd. De grote bonte spechten wisten in het Fermanjebos en het Geastmerbos (de Friese wâlden) de invliegopeningen van de nestkasten welke bestemd zijn voor de kleinere soorten te forceren. In de zoektocht naar voedsel, en slaapgelegenheid werden de nestkasten gebombardeerd onder de snavel van de grote bonte specht. Als werkgroep hebben we respect voor de grote bonte specht, het is immers niet zomaar een gedane zaak om een weg te banen door PVC, echter de spechten bleken slimme vogels. Het betrof het nieuwe pvc, welke opgebouwd is in verschillende lagen. De grote bonte spechten wisten zodoende de kern (bestaande uit gerecycled pvc, en daardoor zwakker), weg te hakken. Voor controleurs die met dit type nestkasten willen werken, een goede raad: Ga op zoek naar buizen die massief zijn. Het gevolg van het vergroten van de invliegopeningen is, dat deze nestkasten grotendeels als "onbewoonbaar" verklaard kunnen worden voor de mezen. De predatiedruk op deze soort(en) neemt toe, wanneer deze tot broeden komen in deze nestkasten. De grote bonte specht heeft vrije toegang tot deze nestkasten en kan zodoende de inhoud (eieren en jongen) er makkelijk uitroven. Al is het zo dat de Grote bonte specht de woningen ook niet mijdt. Zo is er bij een woning aan het Fermanjepaad te Damwoude een grote bonte specht in de zoektocht naar voedsel al een tijd doende om gaten te pikken in het aangebrachte hout op de woning.

Na overleg binnen de werkgroep is het besluit genomen de nestkasten voor de kleinere holenbroeders te voorzien van een extra voorziening: een metalenplaatje voor de invliegopening. Als nieuwe partner, om dit voor de werkgroep te realiseren werd Oreel Hallum (Friesland) (specialist in plaatwerk en constructiewerk) gevonden. Dit bedrijf zag de plannen aangaande dit project zitten, en realiseerde deze plaatjes. De werkgroep van Vogelwacht Akkerwoude e.o. is trots, dat Oreel Hallum zich als partner bij de werkgroep aangesloten heeft!. Voor aanvang van het broedseizoen worden de nestkasten voorzien van deze extra voorziening.

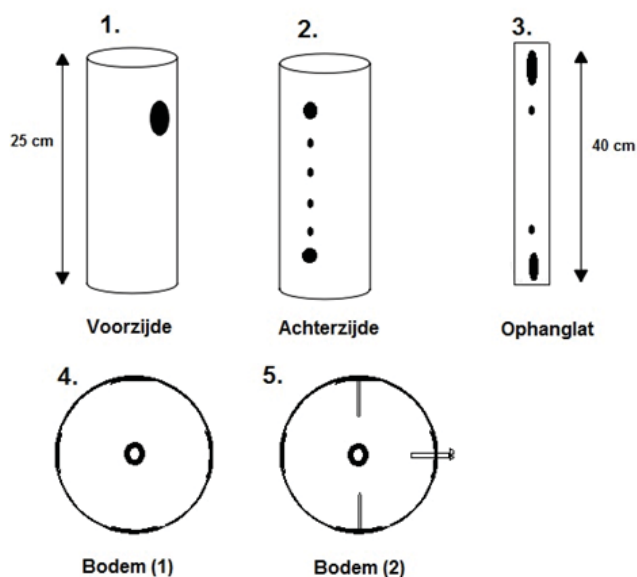
7.4. Nieuwe media op de nestkast

Tekst en foto's Joanne Malotaux

In het Bennekomse Bos hangen maar liefst 170 nestkasten van het NIOO-KNAW. Het Bennekomse Bos is een drukbezocht bos – veel mensen laten er hun hond uit, en in het weekeinde zijn er veel gezinnen te vinden. Tijdens het broedseizoen vragen de wandelaars de onderzoekers de oren van het hoofd. Welke vogels zitten er in deze nestkastjes? Wat doen jullie hier? Waarom zit er in mijn eigen nestkast geen koolmeesje? Hoeveel eieren zitten er in de nestkast? Zijn de jongen al uitgekomen?

Maar buiten het broedseizoen is er niemand om deze vragen aan te stellen. Om in deze tijd tóch de nieuwsgierigheid van de wandelaars te kunnen bevredigen, heb ik een informatiesysteem ontwikkeld. Op tien nestkasten in het Bennekomse Bos zitten bordjes met een QR-code

BOUWTEKENING NESTKAST PVC

1. Benodigd materiaal 125 mm / 160 mm (bij voorkeur) pvc buis. lengte nestkast is minimaal 25 cm.
2. De achterzijde van de nestkast wordt voorzien van 2 ophangpunten, waarmee de nestkast verbonden wordt met de ophanglat. Tussen deze twee punten, worden vier ventilatiegatjes aangebracht. Tussen de ophanglat en de nestkast worden twee moeren geplaatst, zodoende is er voldoende ventilatie en wordt bovendien insecten voorkomen.
3. Bij de ophanglat verdient de aanbeveling, sleuven in de ophangpunten te maken. Op deze wijze kan de nestkast enigzins meegroeien met de boom (dikte- en lengtegroei boom).
4. De bodem kan gemaakt worden met een decoupeerzaag, en moet in het midden van de bodem voorzien worden van een klein afvoergaatje (ca. 5 mm).
5. Door de bodem kantelbaar te maken, kan de nestkast na afloop van het broedseizoen gemakkelijk schoongemaakt worden. Hierbij kunnen de schroef van de ophanglat door de bodem bevestigd, en een spijker aan de voorzijde van de nestkast als draaias fungeren, met aan één van de zijanten een uitneembare spijker.
6. Voor het dak, kan gekozen worden voor een lijmdop (verkrijgbaar bij bouwfirmas), deze zijn gemakkelijk afneembaar.
7. Plaats (pvc) nestkasten altijd in een beschutte omgeving. D.w.z niet in de volle zon. Het meest geschikt is de opening op het noordoosten.

Wat gebeurt hier ?

ga naar: www.nioonestkast.nl/9

 NEDERLANDS INSTITUUT VOOR ECOLOGIE (NIOO-KNAW)
NETHERLANDS INSTITUTE OF ECOLOGY (NIOO-KNAW)

(zie afbeelding). Deze QR-code kan met een smartphone worden gescand; waarna je direct wordt doorgestuurd naar een website. Je kunt de website ook zonder QR-codelezer of op de computer opzoeken, via www.NIOOnestkast.nl.

Hierbij is een voorbeeld van een pagina te zien die bij één van de nestkasten hoort. Elke nestkast heeft zijn

Bonje met de buren

Koolmezen en pimpelmezen wonen allebei graag in een nestkast. Waarom vinden we in dit bos dan toch meer koolmezen dan pimpelmezen in de kasten?

Koolmees en pimpelmees

Foto: Martin Mecnarowski

De grotere en sterkere koolmees heeft het voor het kiezen. Hij verjaagt andere vogels met geweld uit de nestkast in zijn leefgebied. Alleen als de koolmees een kast links laat liggen, wordt die soms ingepikt door een pimpelmees. Ook kan er later in het seizoen nog een bonte vliegenvanger in nestelen, na terugkomst van zijn overwintering in Afrika.

Is de koolmees elke nestkastbewoner de baas? Nee, als de kast wordt 'gekraakt' door hommels, hoornaars of veldwespen maakt zelfs de grote koolmees zich uit de voeten.

eigen verhaal, over de vogels, het veldwerk, en het onderzoek. Langs een mooie route door het bos kan men zo het nodige te weten komen over wat er zoal gebeurt in en om de nestkastjes.

Er worden regelmatig nieuwe verhalen gepost, en zeker in het broedseizoen willen we ook meer real time informatie er op zetten: wat gebeurt er op dit moment in dit bos of in deze nestkast.

7.5 . Nestkaart Licht online

Chris van Turnhout & Jeroen Nienhuis

In het voorjaar van 2014 lanceerde Sovon een nieuwe online-invoermodule voor nestgegevens: Nestkaart Light. Het is vooral bedoeld voor waarnemers die maar één of enkele nesten hebben gevolgd, bijvoorbeeld een broedsel van een Koolmees in een nestkastje in de eigen tuin. Daarnaast is het bedoeld voor waarnemers die een eenvoudiger invoer willen gebruiken voor alleen de meest basale gegevens. Zo hopen we ook nestkastcontroleurs, die hun gegevens nu aanleveren via het zgn. verzamelformulier van werkgroep NESTKAST, tot het gebruik van Nestkaart Light te verleiden. Gegevens per nest zijn immers veel waardevoller dan totalen of gemiddelden per groep van nesten! En tenslotte is Nestkaart Light bedoeld voor waarnemers die niet goed met de Digitale Nestkaart uit de voeten kunnen. Het invoeren gaat online, dus een programma downloaden is niet nodig.

Op deze manier hopen we meer mensen bij het Meetnet Nestkaarten te betrekken. Dan kunnen we van meer soorten nestgegevens verzamelen, die zeer waardevol zijn voor o.a. de verklaring van populatietrends en de monitoring van effecten van klimaatverandering (veranderingen in legbegin). Voor meer info en achtergronden zie www.sovon.nl/nestkaart. Nestkaart Light is te gebruiken via nestkaart.sovon.nl. Een beknopte handleiding (6 pagina's) is desgewenst te raadplegen via www.sovon.nl/nl/publicaties/handleiding-nestkaart-light.

Verschil Digitale Nestkaart versus Nestkaart Light

Nestgegevens kunnen traditioneel bij Sovon worden doorgegeven via papieren nestkaarten of via de Digitale Nestkaart, en dit blijft zo! De in- en uitvoermogelijkheden van de Digitale Nestkaart zijn de afgelopen jaren, mede op verzoek van waarnemers, sterk uitgebreid. De Digitale Nestkaart kun je downloaden en op je eigen PC installeren. De gegevens worden na invoer digitaal aan Sovon doorgegeven. De Digitale Nestkaart heeft

veel meer mogelijkheden dan de Nestkaart Light. Zo kun je allerlei extra info registreren, bijvoorbeeld ringgegevens, prooien, biometrie en oorzaken van het mislukken van legsels. De ingevoerde ringgegevens kunnen vervolgens met een druk op de knop ook worden opgeslagen als bestand dat in GRIEL (invoer website van het Vogeltrekstation) kan worden ingelezen. Dit is met Nestkaart Light niet mogelijk. Hierin staat een vereenvoudigde en gebruiksvriendelijke online invoer voorop. Uiteindelijk komen alle nestgegevens in hetzelfde bestand terecht.

Waarnemers die de Digitale Nestkaart naar tevredenheid gebruiken, willen we vragen dat te blijven doen, en dus niet over te stappen op Nestkaart Light. Immers, met meer gedetailleerde gegevens zijn ook meer en nauwkeurigere analyses mogelijk. Dit geldt in het bijzonder voor waarnemers die zijn aangesloten bij een van de soortwerkgroepen en waarbij het verzamelen van nestgegevens al op grote schaal en met hoge kwaliteit plaatsvindt, zoals STONE, WRN en NESTKAST. Het meest waardevol is het, ook voor Nestkaart Light, wanneer er per broedsel meerdere waarnemingen worden verzameld en doorgegeven. Liefst is dat een waarneming tijdens de eifase, een waarneming tijdens de jongenfase en een nacontrole (nest gelukt of mislukt).

Het eerste jaar

Nestkaart Light lijkt duidelijk in een behoefte te voorzien. In 2014 gaven 130 waarnemers in totaal de gegevens van 850 nesten door. Uit eerdere jaren werden nog eens 700 extra nestgegevens ingevoerd. Als we kijken naar de soorten die voor werkgroep NESTKAST van belang zijn, gaat het om 410 nesten in 2014, waarvan twee derde is aangeleverd door vijf grootleveranciers. We hopen dat het gebruik van Nestkaart Light in de toekomst verder gaat toenemen, en we een breder publiek kunnen bereiken.

Screenshot
Nestkaart Light

8. Appendix

Tabel 6. Totalen en gedetailleerde gegevens per soort (alle gegevens)

Soort	Aantal legfels		Aantal eieren*		Aantal uitgekomen*		Aantal uitgevlogen*		Broed-succes (%)
	1e	2e	1e legsel	2e legsel	1e legsel	2e legsel	1e legsel	2e legsel	
KOOLMEES	5221	460	40966	3412	34198	2182	30243	1828	76,3
PIMPELMEES	3266	102	28690	652	25091	370	22757	310	86,8
BONTE VLIEGENVANGER	1144	11	6408	51	5683	37	4980	30	81,7
BOOMKLEVER	379	4	2331	27	2262	13	1937	9	83,8
SPREEUW	262	119	1145	532	950	267	907	265	87,1
RINGMUS	155	88	790	506	642	381	608	367	86,7
ZWARTE MEES	92	27	709	217	530	172	508	164	81,9
BOSUIL	78	1	276	3	220	0	204	0	71,3
GEKRAAGDE ROODSTAART	60	3	336	19	277	17	254	16	77,5
HOLENDUIF	59	1	20	2	18	0	18	0	20,5
HUISMUS	45	10	67	31	54	31	53	31	81,9
GRAUWE VLIEGENVANGER	39	1	122	3	77	0	31	0	
ROOBBORST	32	5	138	27	100	20	94	20	63,7
GLANSKOP	23	0	168	0	161	0	155	0	88,4
WINTERKONING	20	2	94	6	63	6	62	0	30,3
BOOMKRUIPER	18	0	42	0	79	0	24	0	
KAUW	14	0	27	0	19	0	19	0	
GROTE BONTE SPECHT	8	0	44	0	35	0	34	0	
WITTE KWIKSTAART	7	0	34	0	30	0	18	0	
MATKOP	3	0	20	0	19	0	19	0	
DRAAIHALS	1	0	7	0	7	0	7	0	

* Let wel, niet van alle legfels zijn gegevens over het aantal eieren en/of uitgevlogen jongen ontvangen. Legselgrootte en ander parameters kunnen dus niet rechtstreeks uit deze tabel berekend worden.

9. Weeroverzicht broedseizoen 2014

Van www.knmi.nl

9.1. Lente 2014 (maart, april, mei):

Extreem zacht, zonnig en vrijwel normale hoeveelheid neerslag. Op één na zachtste lente in drie eeuwen volgt op uitzonderlijk zachte winter

Met een gemiddelde temperatuur in De Bilt van 11,2 °C, was de lente de op één na zachtste sinds het begin van de regelmatige waarnemingen in 1706. Alleen de lente van 2007 was met 11,7 °C nog zachter. Het langjarig gemiddelde bedraagt 9,5 °C. Het uitzonderlijk zachte weer houdt inmiddels zes maanden onafgebroken aan. De afgelopen winter eindigde daardoor ook al bij de zachtste in drie eeuwen.

Van de afzonderlijke maanden deze lente waren maart en april zeer zacht. Maart eindigde op de derde plaats, april op de vierde plaats in de rij van zachtste overeenkomstige maanden sinds 1901. In mei lag de temperatuur met 13,2 °C net boven het langjarig gemiddelde van 13,1 °C. Op 20 maart werd in De Bilt het voor het eerst na de winter een warme dag (maximumtemperatuur 20,0 °C of hoger geregistreerd. In totaal komt het aantal warme dagen deze lente uit op twintig, tegen veertien normaal. Op 25 april werd in het zuidoosten van het land voor het eerst dit seizoen de zomerse grens van 25,0 °C bereikt. In De Bilt moest daar tot 20 mei op worden gewacht. Het bleef daar bij één zomerse dag, het langjarig gemiddelde bedraagt vier zomerse dagen. Op 3 en 4 mei kwam het in de vroege ochtend lokaal nog tot vorst. In De Bilt werd de laatste vorstdag (minimumtemperatuur lager dan 0,0 °C) genoteerd op 16 april. In totaal werden er negen vorstdagen gemeten, tegen twaalf normaal.

De hoeveelheid neerslag deze lente is uitgekomen op 162 mm regen tegen een langjarig gemiddelde van 172 mm. Met name maart was een droge maand. Landelijk gemiddeld viel toen slechts 26 mm tegen 68 mm normaal. Op sommige plaatsen viel toen minder dan 10 mm regen. Ook in april viel met 38 mm wat minder dan de gebruikelijke 44 mm regen. Mei was nat met een neerslagsom die gemiddeld over het land is uitgekomen op 98 mm tegen 61 mm normaal.

De regionale verschillen in neerslaghoeveelheid waren in mei bijzonder groot. De minste neerslag viel langs de kusten, op sommige plaatsen tot nu toe niet meer dan 55 mm. In Drenthe viel het meest, lokaal 211 mm. In ruim een halve eeuw (sinds 1951) is alleen in 1984 nog meer regen gevallen.

Door het vaak buiige karakter van de regen waren de regionale verschillen fors. Van de KNMI-stations was Hoogeveen het natst met 316 mm en Maastricht het droogst met slechts 73 mm. Opmerkelijk was het grote aantal dagen met zomers aandoende buien die vergezeld van onweer en hagel lokaal overlast veroorzaakten op 23, 24, 25, 29, en 30 april. Ook in mei kwam het op enkele dagen lokaal tot zware buien. Op 26 mei viel in een strook van Overijssel via Drenthe naar Friesland 50 mm of meer. In Rheezeveen werd die dag 75 mm afgetapt, ruim de hoeveelheid die normaal in de hele maand valt.

De lente was zonnig met gemiddeld over het land 597 zonuren tegen een langjarig gemiddelde van 517 uren zonneshijns. Het zonnige karakter is vooral te danken aan maart. Deze maand was record zonnig met landelijk 208 zonuren tegen 125 normaal. In april week het aantal zonuren met 178 nauwelijks af van normaal. Mei was wat aan de sombere kant met 209 zonuren tegen normaal 213. Op de Wadden scheen de zon het meest, Terschelling noteerde 635 zonuren. In de oostelijke helft van het land was de zon het minst te zien, in Deelen op de Veluwe niet meer dan 538 uren.

Vorig jaar lente was in De Bilt de gemiddelde temperatuur 8,1 °C, bedroeg het aantal uren zonneshijns 471 en de neerslagsom 147 mm.

9.2. Zomer 2014 (juni, juli, augustus)

Vrij warm en vrij zonnig maar ook zeer nat. Zomer vol contrasten: zeer koele augustus volgt op zeer warme juli

De zomer was vrij warm met in De Bilt een gemiddelde temperatuur van 17,4 °C, tegen een langjarig gemiddelde van 17,0 °C. Opvallend was het grote thermische contrast tussen juli en augustus. Terwijl juli met een gemiddelde van 19,4 °C op de zesde plaats eindigde in de rij van warmste julimaanden in ruim een eeuw, was augustus met 16,1 °C juist de koelste in ruim twintig jaar.

Juni was een vrij warme maand met een gemiddelde temperatuur van 16,2 °C tegen 15,6 °C normaal. Vooral rond het Pinksterweekend was het zomers warm, de rest van juni week de temperatuur maar weinig af van normaal. Na een koele start werd het in juli snel zomers. De warmte piekte halverwege de maand. Tot een officiële hittegolf kwam het net niet maar in het grootste deel van het land, waaronder De Bilt, werd het op 18 en 19 juni tropisch warm (maximumtemperatuur 30,0 °C of hoger). In De Bilt waren het de enige twee tropische dagen deze zomer, normaal telt de zomer er vier. De landelijk hoogste temperatuur deze zomer werd gemeten op 19 juli in Hoek van Holland: 36,5 °C.

Ook augustus ging vrij warm van start maar vooral de tweede helft van augustus verliep een groot aantal dagen uitermate koel. Soms lag de temperatuur zelfs vijf tot acht graden beneden het langjarige gemiddelde. In De Bilt kwam de maximumtemperatuur van 15 tot en met 26 augustus geen enkele maal boven de 20 °C ('warme dag'). Dankzij de warme juni en juli kwam het totale aantal warme dagen deze zomer uit op 64 tegen 61 normaal. Zomers warm (maximumtemperatuur 25,0 °C of hoger) werd het in totaal op 20 dagen tegen 21 normaal.

De zomer was nat met een neerslagsom die gemiddeld over het land zal uitkomen op 272 mm tegen 225 mm normaal. Hiermee komt deze zomer niet in de top tien van natste zomers sinds 1901. Bovendien waren de laatste jaren de zomers van 2004, 2007, 2011 en 2012 gemiddeld over het land nog een stuk natter met steeds

meer dan 300 mm regen.

De regionale verschillen in de hoeveelheid neerslag waren zeer groot. In het noorden van het land was de zomer droog met in Eelde slechts 163 mm regen. Vooral in het zuiden was het juist extreem nat met in Maastricht inmiddels zelfs 474 mm regen.

In totaal werden elf dagen geteld met op tenminste één KNMI-neerslagstation 50 mm regen of meer. Het normale aantal bedraagt zeven. Op dergelijke dagen ontstaat vaak lokaal wateroverlast.

Meest in het oog sprongen de zware buien op 28 juli die in een groot gebied 50 mm of meer achterlieten. In Deelen viel zelfs 132 mm, waarvan 76 mm in één uur. Dergelijke extreme buien komen tegenwoordig ongeveer twee keer zo vaak voor als een halve eeuw geleden.

Augustus verliep niet alleen zeer koel, maar ook uitermate wisselvallig. Op veel plaatsen viel tussen 6 en 28 augustus, op 23 dagen iedere dag regen.

Gemiddelde over het land scheen de zon 651 uren tegen 608 normaal. Van de afzonderlijke maanden was juni een vrij zonnige maand met landelijk gemiddeld 227 zonuren tegen 201 normaal. In juli week het aantal zonuren met 222 maar weinig af van het normale aantal van 212. Dat was ook zo in augustus. Het aantal zonuren kwam uit op 203 tegen 195 normaal.

Langs de kusten was de zon het meest te zien, lokaal ruim 720 uren. In het zuidoosten van het land werd de zon het minst gezien. Maastricht kwam niet verder dan 585 zonuren.

Vorig jaar zomer was in De Bilt de gemiddelde temperatuur 17,5 °C, bedroeg het aantal uren zonneschijn 638 en de neerslagsom 117 mm.

9.3. Fenologisch overzicht Lente 2014

Hoewel het fenologisch jaaroverzicht over 2014 van www.natuurkalender.nl op het moment dat dit verslag geschreven werd nog niet gepubliceerd is, kan er uit het volgende natuurberichten van 12 januari en 27 april 2014 wel opgemaakt worden dat de warme lente een significant effect heeft gehad op de andere delen van de natuur dan vogels alleen.

Voorlente breidt zich geleidelijk aan uit
Natuurbericht gepubliceerd op 12 januari 2014

Door de zeer hoge temperaturen komen er steeds meer waarnemingen van natuurverschijnselen binnen die niet bij het begin van januari horen.

De afgelopen dagen en weken was het warm in Nederland, zeer warm. Als we kijken naar de gemiddelde temperatuur van 1 december tot en met 10 januari dan staat dit jaar op de vijfde plaats van warmste ooit met een gemiddelde temperatuur van 6,5°C. Alleen 2007, 1975, 2012 en 1989 waren nog warmer. Als we de periode 15 december tot en met 10 januari kijken dan staat dit jaar op de tweede plaats met een gemiddelde van 7,6°C. Alleen 1988 was met een gemiddelde van 7,7°C nog net wat warmer. De gemiddelde temperatuur van 1 januari tot en met 10 januari is zelfs uitgekomen op 8,5°C. Dat was 50 jaar geleden de gemiddelde april-

temperatuur! Het normale gemiddelde ligt tegenwoordig op 2,8°C. Vijftig jaar geleden was de normaal overigens maar 1,3°C. Diverse kranten koekten afgelopen week al dat de winter er aan komt. Echter, zoals het er nu uitziet blijft de maximumtemperatuur de komende week nog ruim boven het vriespunt.

Voorlente

Vorige week constateerden we al dat de voorlente aangebroken was. De afgelopen week heeft de voorlente zich verder kunnen uitbreiden. Er kwamen bij De Natuurkalender eerste waarnemingen van bloeiend fluitenkruid (vooral in het westen van het land), witte dovenetel, speenkruid, hazelaar, forsythia, zwarte els, duizendblad, gewone dotterbloem, scherpe boterbloem, duizendblad en sneeuwklokje binnen. Bij de sneeuwklokjes gaat het waarschijnlijk om de *Galanthus Elwessii* variant en niet om het gewoon sneeuwklokje (*Galanthus nivalis*). De ontwikkeling van planten gaat overigens minder snel dan vorig jaar toen het ook tot nu toe zeer warm was. Een jaar geleden hebben we echter begin december nog minimumtemperaturen van -12,8°C gehad. De laagste minimumtemperatuur in december 2013 was maar -4,1°C. Daarmee is waarschijnlijk nog niet aan de koudebehoefte van planten voldaan zodat ze minder snel kunnen reageren op de extreem hoge temperaturen. Bij de vogels wordt bij De Natuurkalender vooral het roffelen van de grote bonte specht en de eerste zang van de zanglijster gemeld. Overigens is bij menige vogel al baltsgedrag te zien.

Kropaar in bloei

Op diverse plaatsen werd ook kropaar in bloei gezien. Op onderstaande foto zijn goed de meeldraden van deze bloeiende grassoort te zien die normaal gesproken van mei tot en met augustus bloeit. Er kunnen dus ook nog graspollen in de lucht verschijnen. De concentratie zal echter niet hoog gaan worden omdat het maar om enkele individuen gaat. De elzenpollenconcentratie was de afgelopen dagen nog wel hoog. In de periode van 31 december tot en met 6 januari registreerde het LUMC een gemiddelde dagconcentratie van 59 pollen per kubieke meter lucht. De gemiddelde maximale klachtenscore op Allergieradar.nl lag afgelopen week dan ook hoog voor de tijd van het jaar. Bij het Elkerliek Ziekenhuis in Helmond lag het gemiddelde van 12 pollen beduidend lager. Op beide locaties bleef de hazelaarpollenconcentratie nog laag.

Tekenbeten

Op onze site Tekenradar.nl zijn de afgelopen week ook 8 tekenbeten gemeld. Dat is opvallend veel voor de tijd van het jaar en duidelijk een signaal dat ook teken merken dat het zacht is. Toch blijft de tekenactiviteitsverwachting nog op minimaal staan omdat veruit de meeste teken nog inactief zijn.

Natuur bijna een maand vroeger en veel groener dan vorig jaar

Natuurbericht gepubliceerd op 27 april 2014

Uit waarnemingen van De Natuurkalender blijkt dat de ontwikkeling van planten nog steeds bijna een maand vroeger is dan normaal. Ook met vorig jaar is het verschil een maand. De Groenindex die met satellieten wordt bepaald bevestigt dit beeld. De loofbossen en natuurlijke graslanden zijn momenteel bijna 30 procent groener dan precies een jaar geleden.

Vijftig jaar geleden kwam de meidoorn pas op 16 mei in bloei, net als vorig jaar toen we een 'koud' voorjaar hadden. Dit jaar ligt de temperatuur onafgebroken hoog en uit de eerste bloeiwaarnemingen die via Natuurkalender.nl zijn ingestuurd door vrijwilligers blijkt dat de meidoorn al op 14 april bloeide. Een maand vroeger dus. Winter is het niet geweest en de gemiddelde temperatuur in april gaat mogelijk op 12,5 graden Celsius uitkomen. Dat is ruim drie graden warmer dan wat meteorologen tegenwoordig normaal vinden en zelfs vier graden warmer in vergelijking met vijftig jaar geleden. Naast de meidoorn zijn alle planten gemiddeld genomen 26 dagen vroeger dan normaal, bijna een maand dus. Brem spant met ruim vijf weken voorsprong de kroon. Naast de uitbundige bloei is de zeer vroege start van de lente goed te zien aan het feit dat bomen al vol in blad staan. De bladontplooiing van de berk was 21 dagen vroeger dan normaal, de beuk 22 dagen en de eik zelfs 25 dagen. De zeer vroege start is ook heel goed zichtbaar vanuit de ruimte. De satellieten van de Disaster Monitoring Constellation (DMC) hebben op 20 april van vrijwel heel Nederland gedetailleerde foto's met een resolutie van 25 bij 25 meter gemaakt. Via de website Groenmonitor.nl wordt van elke blokje van 25 bij 25 meter de groenheid bepaald. Als we dit vergelijken met de Groenindex van 18 april vorig jaar, zien we dat loofbomen dit jaar een 30 procent hogere groenindex hebben dan vorig jaar.

De Groenindex-waarde van 20 april dit jaar werd vorig jaar pas gehaald op 6 mei met andere woorden de bladvorming aan de bomen loopt momenteel 16 dagen voor op vorig jaar. Dit is minder dan het hiervoor genoemde verschil in bladontplooiing van loofbos, wat erop duidt dat na het koude voorjaar van 2013 de loofbomen weliswaar laat groen werden, maar dat dit wel sneller verliep. Oftewel de start van het groen worden van de loofbomen is dit jaar vroeger dan vorig jaar, maar het tempo van groener worden is langzamer.

Late lente voor de gierzwaluw

Natuurbericht gepubliceerd op 16 mei 2014

In 2014 beleeft de gierzwaluw een late lente. Het duurt lang voordat de eerste grote aantallen 'giertjes' in Nederland werden geteld. Pas in de tweede week van mei kwamen ze massaal binnen, zo blijkt uit gegevens van Trektellen.nl. Toch zien waarnemers nog opmerkelijk weinig gierzwaluwen boven de broedplaatsen. Waar zijn ze? Het was dit jaar lang wachten voordat trektellers hoge

aantallen gierzwaluwen konden noteren. Normaal gesproken komt de stroom van trekkende gierzwaluwen al in de laatste week van april op gang. Het bleef opmerkelijk stil in die week. Pas in de eerste week van mei werden forse aantallen genoteerd. Op 3 mei ging telpost Dordtse Biesbosch over de 3000 vogels heen en op 5 mei beleefde telpost Breskens een prima dag voor gierzwaluwen (6674). In het weekend van 10 mei kwamen de zwaluwen vanwege het slechte weer in de problemen. Nabij Zeewolde zagen tellers hoe duizenden vogels zich boven de Randmeren richting zuid begaven.

Trektocht

Deze vertraagde aankomst is waarschijnlijk (deels) te wijten aan slecht weer in Frankrijk, zo meldde gierzwaluwkenner Jochem Kühnen op 1 mei. Regen en wind kunnen de trek bemoeilijken. Eenmaal bij Nederland aangekomen, trekt een deel via het uiterste zuidwesten (Breskens) het land binnen, zo blijkt uit de reeks trekellingen aldaar vanaf 1980. Op echte topdagen zijn daar tot ruim 41.000 gierzwaluwen geteld, zoals op 26 mei 2012. Dergelijke informatie staat te lezen in het onlangs verschenen boek 'Tien miljoen vogels in tienduizend uren' van telgroep Breskens. Boven Zeeland waaieren de westelijke trekkers wat uiteen, om vervolgens in nog steeds serieuze aantallen over de kuststrook en telposten bij Kinderdijk en in de Biesbosch te vliegen. Maar gierzwaluwen komen over een veel breder front het land binnen, met lokaal verdichting van de trek. Zo worden er in het noorden van Limburg op sommige dagen veel gierzwaluwen gezien, die ook tijdelijk voedsel zoeken boven de vennen aldaar. Waarschijnlijk zullen de gierzwaluwen in die regio voor een deel Duitsland intrekken. Op telposten in het noorden van het land worden doorgaans geen grote aantallen gezien. Blijkbaar blijven de meeste vogels in ons land en zien we op trektelposten in de zuidelijke helft van het land vooral eigen broedvogels.

Waar zijn ze?

De hoge aantallen van begin mei ten spijt, waar zijn al die gierzwaluwen gebleven? Op dit moment worden er nauwelijks groepen van meer dan honderd vogels waargenomen, zo blijkt uit de gegevens op Waarneming.nl. Ook neemt het aantal waarnemingen de laatste week niet toe, iets dat je wel zou verwachten. Boven de broedplaatsen melden waarnemers ook nog niet zoveel vogels. Gelukkig kan het verwachte, mooie weer daar snel verandering in brengen. Houd de komende dagen het luchtruim boven stad en dorp dus goed in de gaten.

**Landelijk
NETwerk voor STudies aan nestKASTbroeders**